

Utjecaj klimatskih promjena na turizam

Uzelac, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:409768>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij

IVONA UZELAC

Utjecaj klimatskih promjena na turizam
The Impact of Climate Changes on Tourism

Diplomski rad

Opatija, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij
Menadžment održivog razvoja

Utjecaj klimatskih promjena na turizam
The Impact of Climate Changes on Tourism

Diplomski rad

Kolegij:	Utjecaj klimatskih promjena na gospodarstvo	Student:	Ivona Uzelac
Mentor:	Prof. dr. sc. Zvonimira Šverko Grdić	Matični broj:	3863/23

Opatija, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Ivona Uzelac

(ime i prezimestudenta)

3863/23

(matičnibrojstudenta)

Utjecaj klimatskih promjena na turizam

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student – autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, _____ 07.09.2024. _____

Ivona Uzelac

Potpis studenta

Sažetak

Klimatske promjene su problem koje su zahvatile 21. stoljeće. Stoljeće u kojemu se čovječanstvo počelo osviješćivati o spomenutom problemu. Od porasta temperatura, ekstremnih vremenskih nepogoda i degradacije okoliša čovječanstvo svjedoči štetnom utjecaju koje klimatske promjene imaju na turizam. Mnoge kultne turističke destinacije već osjećaju negativne učinke klimatskih promjena. Turistička industrija uvelike pridonosi klimatskim promjenama, od povećanja emisija stakleničkih plinova uzrokovanih od strane zračnog prometa, prijevoza i smještaja do prekomjernog iskorištavanja prirodnih resursa. U isto vrijeme, klimatske promjene također uvelike negativno utječu na turističku industriju na razne načine, kao što su podizanje razine mora, toplinskih valova i ekstremnih vremenskih nepogoda koji ugrožavaju održivost turističkih destinacija. Unatoč tome, turistička industrija ima priliku postati održiva i okrenuti se prema zelenijem poslovanju kako bi opstala i sačuvala prirodne resurse ovoga svijeta za sadašnje, ali i za nadolazeće generacije.

Turistička industrija je zahvatila cijeli svijet, ima ključnu ulogu u globalnom gospodarstvu. Mnoge zemlje se oslanjaju na turizam i od njega preživljavaju, većina zaposlenika je zaposlena u turističkoj industriji i doprinosi rastu BDP – a. Turizam je također aktivnost koja je najviše zahvaćena od strane klimatskih promjena.

Ključne riječi: klimatske promjene; turizam; 21. stoljeće; održivost

Sadržaj

Uvod	1
1. Pregled teorije razvoja koncepcije turizma.....	2
1.1. Globalni turistički trendovi.....	10
1.2. Turistički trendovi u Republici Hrvatskoj.....	12
1.3. Međunarodne konferencije o potpori za klimatske promjene i održivi razvoj.....	14
2. Klimatske promjene	21
2.1. Uzroci klimatskih promjena.....	23
2.2. Učinci klimatskih promjena	25
2.3. Opažene klimatske promjene u Republici Hrvatskoj.....	28
3. Utjecaj klimatskih promjena na turizam	31
3.1. Počeci i trenutno stanje utjecaja klimatskih promjena na turizam.....	32
3.2. Ublažavanje i prilagodba klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj	34
4. Ispitivanje dionika o utjecaju klimatskih promjena na turizam.....	39
4.1. Metodologija istraživanja.....	39
4.2. Rezultati istraživanja.....	39
Zaključak.....	53
Literatura.....	54

Uvod

Ovaj rad ima svrhu predočiti i pojasniti oblike utjecaja klimatskih promjena na turizam, uz osnovni cilj detaljnije opisati spomenute promjene, kao i navesti koje su mogućnosti ublažavanja i smanjenja utjecaja istih. Prilikom pisanja rada korišteno je nekoliko bitnih metoda, odnosno metoda analize, indukcije, dedukcije kao i deskripcije, uz korištenje i sekundarnih izvora niza podataka, uz konzultacije sa stručnom literaturom.

Sam diplomski rad podijeljen je u četiri poglavlja putem kojih će se prikazati razlozi i utjecaji klimatskih promjena na turizam. Pod prvim naslovom piše se o samom turizmu, odnosno prikazuju se početci, kao i razvoj istog do današnjeg modernog doba. U sklopu prvog dijela rada nalaze se još 3 podnaslova. U prva dva podnaslova pisat će se o turističkim trendovima, kako globalnim, tako i hrvatskim. U trećem podnaslovu pisat će se o konferencijama koje su podupirale dizanje svijesti o zaštiti planeta.

U drugom naslovu diplomskog rada piše se o problemu današnjice, a to su klimatske promjene. Kroz ovaj dio diplomskog rada pojašnjavaju se vrste klimatskih promjena, učinci istih, te koje su to opažene klimatske promjene u Republici Hrvatskoj.

Treći dio rada stavlja naglasak na utjecaj klimatskih promjena na turizam. Tu se piše o počecima utjecaja klimatskih promjena na turizam i o trenutnom stanju utjecaja klimatskih promjena na turizam. Nadalje, piše se i o ublažavanju i prilagodbi klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj.

U četvrtom dijelu diplomskog rada predstaviti će se rezultati dobiveni kroz anketno istraživanje stanovništva Republike Hrvatske.

U petom naslovu diplomskog rada bit će navedene sve spoznaje i zaključci do kojih se istraživanjem došlo.

1. Pregled teorije razvoja koncepcije turizma

Turizam, kao aktivnost, postoji od davnina zbog jednostavnog razloga zadovoljenja čovjekovih potreba i njegovih želja.

Pogled u povijesni razvoj samog turizma pomaže boljem razumijevanju istog, te je stoga bitno promotriti samu etimologiju. Riječ „turist“ prvi je puta korištena 1772. godine, a riječ turizam 1811. godine.¹ Riječi „turist“ i „turizam“ potječu od riječi „tour“, koja dolazi od staroengleske riječi „turian“, starofrancuske „torner“ i latinske riječi „tornare“ što znači uključiti se u tok. Latinska riječ „tornare“ ima korijene starogrčke riječi „tornos“, što znači tok.²

Turizam je u svojim začecima zapravo djelovao s ciljem prenošenja informacija, te kako bi zadovoljio potrebu aristokracije za upoznavanjem novih krajeva. Danas je to ipak putovanje u određena već ostvarenih posjeta ili traganje za novim, kako područjima, tako i doživljajima.³ U prvoj definiciji turizma koja datira iz 1905. godine, turizam se opisuje kao „pojava modernoga doba, izazvana povećanom potrebom za odmorom i promjenom klime, probuđenim i njegovanim smislom za ljepote krajolika, radosti i užitkom boravka u slobodnoj prirodi“.⁴ Nadalje, Svjetska turistička organizacija (United Nations World Tourism Organization) definira turizam kao fenomen na društvenom, kulturnom i ekonomskom nivou, a koji podrazumijeva kretanje ljudi u zemlje ili mjesta izvan njihova uobičajenog okruženja u privatne ili poslovne svrhe.⁵ Prema Hrvatskoj enciklopediji, turizam je skup odnosa i pojava proizašlih iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, onda kada je takvo putovanje organizirano i učinjeno s namjerom odmora i/li uživanja, odnosno kada cilj putovanja nije poduzimanje gospodarske djelatnosti, promjena prebivališta i sl.⁶ Nadalje, turizam kao gospodarsku aktivnost čini pružanje usluga gostima koji dolaze u državu ili mjesto koji nisu

¹Griffiths, Ralph; Griffiths, G. E.: *Pennant's Tour in Scotland in 1769 The Monthly Review, Or, Literary Journal, London, 1772.*, vol. 150 (46), str. 150.

²Tornos: *Origin of the Word "Tourism"*. <https://www.tornosnews.gr/en/permalink/13542.html> (Pristupljeno 05.05.2024.)

³Grižić, J.: *Uvod u turizam – povijest, razvoj i perspektive*. <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A3111/datastream/FILE0/view> (Pristupljeno 05.05.2024.)

⁴Hrvatska enciklopedija: *Turizam*. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/turizam> (Pristupljeno 05.05.2024.)

⁵Glossary of Tourism Terms. <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (Pristupljeno 05.05.2024.)

⁶Hrvatska enciklopedija: *Turizam*. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/turizam> (Pristupljeno 05.05.2024.)

njihovo prebivalište i to na kraće vrijeme s namjerom zadovoljenja svojih želja i potreba za odmorom, rekreacijom, zdravljem, kulturom i slično.⁷

Turizam se čak definira kao skup svih aktivnosti koje obavljaju osobe tijekom svojih putovanja i boravaka na mjestima izvan njihove uobičajene okoline radi razonode, posla ili drugih svrha.⁸

Povijest turizma je opsežna i bogata i doživjela je mnoge promjene i evolucije. Kroz povijest ljudi su putovali iz mnogih razloga, kao što su trgovina, istraživanja, suša, glad, rat. Prva putovanja odnose se na prapovijesno doba kada su ljudi tada putovali zbog potrage za hranom i sigurnošću.

Inače, kada se govori o počecima turizma, mnogi teoretičari za preteču turističkih putovanja kao takvih navode Grand Tour. Razvoj Grand Toura seže još od 16. stoljeća čiji je običaj bio putovanje Europom od 16. do 19. stoljeća.⁹ Na putovanja su većinom išli europski plemići kao završnu fazu svojeg obrazovanja tijekom kojeg su učili o europskoj umjetnosti, povijesti i znamenitosti. U pratnji učitelja, ruta Grand Toura je uključivala vožnju brodom preko La Manche, putovanje kočijom kroz Francusku, gdje je Pariz bio nezaobilazna postaja. Osim Pariza, obavezno stajalište bile su Nizozemska, Švicarska i Njemačka. U to vrijeme, malo se putovalo u Grčku, Španjolsku te Tursku. Ipak najvažnije odredište bila je Italija, što odgovara klimatskom smještaju te cijelom nizu zanimljivosti kojima ova država raspolaže.¹⁰ U to vrijeme putovanje u Italiju značilo je, osim intelektualnog užitka, početak putovanja u svrhu uživanja u određenoj destinaciji. Zahvaljujući Grand Touru turizam je u novijem vijeku iskusio preobražaj. Također, treba istaknuti kako je i Republika Hrvatska bila popularno odredište i to u prvom redu zbog ugodne klime i kulturne baštine na zaivdnom nivou, a ne smije se zanemariti niti atraktivnost mora. Poznati putnici koji su posjetili Republiku Hrvatsku su: Jean – Jacques Rousseau, Lord Byron, James Joyce i mnogi drugi.¹¹

Isto tako, treba napomenuti kako je Grand Tour, imao veliki utjecaj na turističku industriju. Grand Tour je osim u razvoju razmišljana o putovanju kao užitku, bio zaslužan i za podizanje stupnja razvoja uslužnih djelatnosti, odnosno restorana i trattoria.

Nadalje dolazi do osnivanja grupnih putovanja i prvih organiziranih putovanja. Kada se govori o grupnim putovanjima, treba naglasiti kako je prvo grupno putovanje vlakom organizirao Thomas Cook koji je ujedno poznat kao jedan od prvih osnivača putničkih agencija i to pod

⁷Vukonić, B. i Čvlek, N. (2001.): *Rječnik turizma*. Zagreb, Masmedia.

⁸Pažić, M. (1998.): *Rječnik nazivlja u turizmu*. Zagreb: Informator.

⁹European History: *Grand Tour*. <https://www.britannica.com/topic/grand-tour> (Pristupljeno 05.05.2024.)

¹⁰Black, J.: *Italy and the Grand Tour*. (New Haven: Yale University Press, 2003), 4.

¹¹Dobrota, A. (2019): *Kratka povijest turizma u Hrvatskoj*. <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/povijest-turizma-hrvatska> (Pristupljeno 05.05.2024.)

nazivom “Travel agency Thomas Cook & Son”. Prvo grupno putovanje organizirao je 1841. godine, za ukupno 485 putnika, koji su tada za vrijednost jednog šilinga i šest penija¹² imali povratno putovanje vlakom od Leicestera do Loughborougha. Za vjerovati je kako to nije bilo isplativo, no, u to vrijeme takvo putovanje predstavljalo je, kako izazov, tako i avanturu. Tome u prilog govore i činjenice kako je tadašnji paket aranžman stajao već spomenutih šiling i šest penija, što je predstavljalo tadašnju dnevnu plaću.¹³ Štoviše, o tome govori i podatak kako je Thomas Cook, organizirao putovanja svakog ljeta iduće tri godine, no dobit je ostvario tek 1845. godine.¹⁴

Ovakav aranžman nagovijestio je kod Thomasa Cooka razmišljanje u smjeru daljnjeg razvoja trase putovanja, odnosno turizma, a na način da je isto dovoljno osmisliti te omogućiti krajnjem korisniku, odnosno turistu željom otkrivanja novih spoznaja.

U drugoj polovici 18. stoljeća dolazi do procvata turizma, odnosno turizam postaje dostupniji široj javnosti zahvaljujući razvoju industrijske revolucije. Industrijska revolucija je proizvela veliku gospodarsku, društvenu i tehnološku transformaciju koja se proširila po cijelome svijetu. Omogućila je brža i jeftinija putovanja željeznicom i parobrodom. U prvoj polovici 20. stoljeća turizam nastavlja sa svojim razvojem zahvaljujući masovnoj proizvodnji automobila i autobusa.¹⁵ Također dolazi i do razvitka turističke infrastrukture poput hotela, restorana, turističkih vodiča i putničkih agencija.

Hrvatski turizam je započeo u gradu Opatiji, poznatijim pod imenom “Biser Jadrana”. U 19. stoljeću grad Opatija sa svojim prirodnim ljepotama, ljekovitim izvorima, parkovima i vilama predstavljala je popularno i nadasve zanimljivo odredište za brojne goste iz Austro – Ugarske i drugih zemalja. Godine 1884. dolazi do izgradnje prve vile u Opatiji, a izgradio ju je Ignio Scarpa, riječki trgovac. Tu je vilu izgradio kao svoju kuću za odmor u Opatiji, a nazvana je “Villa Angiolina”, po njegovoj pokojnoj ženi.¹⁶ Tada je izgradnja “Ville Angioline” označavala početak turizma za Opatiju i Hrvatsku. “Villa Angiolina” postaje središte društvenog života i ugošćuje brojne ugledne osobe, poput austrougarskog cara Franje Josipa I., bana Josipa Jelačića i austrijske carice Marije – Ane. Boravak austrijske carice je skrenuo pažnju bečkih plemića na Opatiju.¹⁷ Tada dolazi do izgradnje raznih hotela, lječilišta, paviljona, kupališta, šetališta, a i

¹²Šiling – engleska novčana valuta

¹³Thomas Cook’s History: *The Inventor of Package Holidays*. <https://www.thomascook.com/about-us> (Pristupljeno 05.05.2024.)

¹⁴Ibidem

¹⁵Binder, K. A., Rae, B. J.: *Automotive industry*. <https://www.britannica.com/technology/automotive-industry> (Pristupljeno 05.05.2024.)

¹⁶Opatija Riviera: *Istražite ulogu turizma u povijesti Opatije – Villa Angiolina*. <https://www.visitopatija.com/villa-angiolina-p471> (Pristupljeno 05.05.2024.)

¹⁷Ibidem

parkova. Danas je “Villa Angiolina” muzej gdje ljudi mogu uživati u raznim izložbama i osjetiti dašak austrougarske povijesti. Opatija, veličanstveni obalni grad na Jadranskom moru i poznato lječilište iz 19. stoljeća, danas je popularno odredište za turiste iz cijeloga svijeta. Blaga i ugodna klima čini Opatiju savršenom destinacijom tijekom cijele godine.

Nadalje, što se tiče turizma općenito, Svjetska turistička organizacija (United Nations World Tourism Organization) turizam dijeli u tri glavne kategorije, a to su: domaći, dolazni i odlazni turizam. Domaći turizam je vrsta turizma koji obuhvaća aktivnosti stanovnika određene zemlje koji putuju i borave u mjestima unutar svoje zemlje stanovanja, ali izvan svojeg mjesta prebivališta.

Dolazni turizam je vrsta turizma gdje stanovnici jedne zemlje putuju u drugu zemlju radi zabave, odmora, posla ili drugih razloga. Mnoge zemlje se oslanjaju na dolazni turizam iz razloga što im ta vrsta turizma donosi profit. Ova vrsta turizma je često sezonska, što znači da mnoga odredišta imaju predsezonu, glavnu sezonu i postsezonu.

Odlazni turizam je vrsta turizma koji uključuje stanovnike koji putuju izvan svoje zemlje stanovanja.

Svjetska turistička organizacija sam razvitak turizma bilježi na ovaj način:¹⁸

- učinak prvih civilizacija Grčke, Rima i Azije predstavljaju najranije doba turizma koje se naziva i pretečom razvoja turizma
- hodočašća i istraživačka putovanja obilježila su period od 4. do 14. stoljeća, a označavaju srednje doba turizma
- putovanja sa svrhom edukacije, kao i Grand Tour period obilježili su razdoblje od 14. do 17. stoljeća, odnosno samo doba renesanse, a naglasak je dan na edukaciju turista vezanu za kulturu i umjetnost
- izum parnog stroja kao bitan doseg industrijske revolucije, te samim time i ubrzani razvoj gradova obilježio je period od 1750. do 1850. godine, a upravo ovaj izum označio je spoznaju o otvaranju novih mogućnosti putovanja
- moderni turizam dovodi do razvoja prometa, potrošnje, masovnog turizma, razvoja posebnih oblika turizma.

¹⁸UNWTO, *Tourism and Culture*. <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> (pristupljeno 05.05.2024.)

Tijekom stoljeća sve više i više dolazi do razvoja turizma. Uz samo moderno doba pojavljuju se nove vrste turizma. Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji postoji više vrsta turizma, a to su:¹⁹

1. **Avanturistički turizam** – uključuje putovanje na udaljena ili egzotična mjesta radi sudjelovanja u fizički zahtjevnim aktivnostima. Privlači pojedince koji traže uzbuđenje, nova iskustva i osjećaj avanture. Aktivnosti ovog turizma mogu varirati od blažih do ekstremnih sportova, poput planinarenje, penjanje po stijenama, zip line, rafting i mnoge druge. Omogućuje turistima da izađu iz svoje zone udobnosti i istraže nova okruženja.
2. **Kulturni turizam** – uključuje putovanja do odredišta kako bi se doživjela i iskusila lokalna kultura, tradicija, povijest i način života. Ova vrsta turizma turistima omogućuje istraživanje muzeja, povijesnih znamenitosti, umjetničkih galerija, festivala i lokalne kuhinje kako bi stekli dublje razumijevanje destinacije koju posjećuju. Pruža se prilika za direktnom interakcijom s lokalnim stanovništvom, sudjelovanjem u kulturnim aktivnostima i učenjem o različitim običajima i tradicijama. To je korisno i obogaćujuće iskustvo koje pomaže u promicanju međukulturnog razmijevanja i uvažavanja.
3. **Ekoturizam** – oblik održivog putovanja koji je usredotočen na istraživanje prirodnih okoliša uz minimaliziran utjecaj na ekosustav i podupiranje načina za očuvanje istog. Uključuje posjete netaknutim i osjetljivim ekosustavima, kao što su prašume, koraljni grebeni ili rezervati divljih životinja, s ciljem promicanja ekološke svijesti, očuvanja i poštovanja prema prirodi. Aktivnosti ove vrste turizma često uključuju promatranje ptica, šetnja prirodom, promatranje divljih životinja i druge aktivnosti u prirodi. Odredišta ekoturizma često uključuju zaštićena područja, poput nacionalnih parkova, rezervata divljih životinja i rezervata biosfere. Ova vrsta turizma je brzorastući sektor turizma i nudi jedinstvenu priliku turistima da se povežu s prirodom dok doprinose naporima za očuvanje i održivi razvoj.
4. **Medicinski turizam** – uključuje putovanja u drugu zemlju radi zahvata ili liječenja. Putovanja mogu biti iz različitih razloga, kao što je traženje specijaliziranih tretmana koji nisu dostupni u matičnoj zemlji, pristupačnije opcije zdravstvene skrbi ili kombiniranje medicinskih procedura s odmorom ili putovanjem u slobodno vrijeme.

¹⁹Medium: *Types of Tourism According to UNWTO*. <https://medium.com/@mariateresa9399/types-of-tourism-according-to-unwto-601c1fb76695> (pristupljeno 05.05.2024.)

Medicinski turizam pacijentima može ponuditi pristup visokokvalitetnim zdravstvenim uslugama po nižoj cijeni, brži pristup pothvatima ili viši standard skrbi u stranoj zemlji.

5. **Održivi turizam** – usmjeren je na smanjivanje negativnog utjecaja na okoliš, podržavanje lokalnih zajednica i promicanje očuvanja kulture. Cilj ove vrste turizma je da se turističke aktivnosti provode na način koji je ekološki prihvatljiv, društveno odgovoran i dugoročno ekonomski održiv. Ovakav pristup putovanju pomaže osigurati da turizam ostane pozitivna ideologija/sila za turiste i odredišta koja posjećuju.
6. **Gastronomski turizam** – oblik putovanja usredotočen na uživanje u lokalnoj kuhinji i kulturi hrane. Ova vrsta turizma uključuje traženje novih i jedinstvenih doživljaja hrane, uključujući kušanje lokalnih jela, posjet tržnicama hrane i festivalima hrane, pohađanje tečaja kuhanja i učenje o povijesti i kulturnom značaju kuhinje destinacije koju posjećuju. Ova vrsta turizma je velika privlačnost za mnoge turiste, jer je hrana sastavni dio svake kulture i može ponuditi uvid u lokalni način života. Neka od popularnih gastronomskih destinacija u svijetu su Pariz, Tokio, Rim, Turska, Španjolska, Vijetnam, ali i regije poznate po svojim gastronomskim specijalitetima kao što su Toskana, Karibi i mnogi drugi.²⁰ Gastronomski turizam pruža bogato i sveobuhvatno iskustvo putovanja. Isprobavanjem lokalnih jela i podržavanjem lokalnih gastronomskih objekata, turisti mogu pomoći u očuvanju tradicionalnih kulinarskih praksi i potaknuti rast lokalne kulture hrane.
7. **Vjerski turizam** – uključuje putovanja do vjerskih mjesta ili odredišta u duhovne ili vjerske svrhe. Odnosi se na putovanja na mjesta od vjerskog značaja radi hodočašća, bogoslužja ili duhovne obnove. Vjerski turizam ima mnogo oblika, poput svetišta, hramova, crkva i drugih vjerskih mjesta. Može biti snažan motivator za putovanja jer omogućuje pojedincima da se povežu sa svojom vjerom, prodube svoju duhovnost i dožive bogatu kulturnu baštinu povezanu s vjerskim mjestima. Neka od najpopularnijih odredišta vjerskog turizma uključuju Vatikan u Rimu, Meku u Saudijskoj Arabiji i Zlatni Hram u Amritsar, Indiji.
8. **Poslovni turizam** – poznat kao i korporativni turizam ili MICE (Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions)²¹, odnosi se na putovanja u poslovne svrhe, kao što su prisustvovanje konferencijama, vođenje poslovnih sastanaka ili sudjelovanje na

²⁰Rosemary: *Authentic Food Quest*. <https://authenticfoodquest.com/best-culinary-destinations-in-the-world/> (Pristupljeno 05.05.2024.)

²¹Tourism Northern Ireland: *What is MICE?* <https://www.tourismni.com/business-guidance/sector/mice-travel-trade/mice-and-travel-trade-getting-started/what-is-mice/> (Pristupljeno 05.05.2024.)

sajmovima i izložbama. Poslovni turizam daje veliki doprinos turizmu i igra veliku ulogu u gospodarstvima mnogih destinacija.

9. **Sportski turizam** – realizira se zbog nazočenja ili sudjelovanja u sportskim događajima, natjecanjima ili aktivnostima. Ova vrsta turizma uključuje putovanja radi gledanja ili sudjelovanja u sportskim događajima. Sve je više ljudi zainteresirano za sportska putovanja kako bi prisustvovali velikim sportskim događajima kao što su Olimpijske igre, Svjetska prvenstva, Grand Slam turniri, kao i manjim lokalnim događajima i natjecanjima.

Što se tiče turizma u realnom trenutku, masovni turizam najrasprostranjeniji je oblik turizma, no bez obzira što je itekako prisutan, nije prihvaćen kao turizam budućnosti.²² Razvoj masovnog turizma karakterizira ekspanzija zračnog prometa, implementacija računalnih sustava rezervacije i online rezervacije koje su uvelike promijenile cjelokupni koncept masovnog turizma koji rezultira novim proizvodima i aktivnostima za turističku potrošnju. Valja napomenuti kako je ovaj brzi razvoj masovnog turizma donio i pozitivne, ali i negativne strane. Jedna od najvećih prednosti turizma je ekonomski. Turizam čini oko 10,5% radnih mjesta u svijetu, kako izravno, tako i neizravno.²³ Masovni turizam može značajno potaknuti lokalno gospodarstvo turističke destinacije. Ostvaruje mnogo prihoda za lokalne tvrtke, poput hotela, restorana, suvenirnica. To zauzvrat stvara mogućnosti zapošljavanja za lokalno stanovništvo i pomaže u poboljšanju njihovog životnog standarda. Također valja napomenuti da turizam doprinosi razvoju infrastrukture, prometnica, zračnih luka i javnog prijevoza, što lokalnoj zajednici može koristiti čak i nakon što turisti odu. U zemljama u kojima su stope zaposlenosti niske, turizam može otvoriti vrijedna radna mjesta i pridonijeti gospodarskom rastu. Masovni turizam dovodi do povećanja kulturne razmjene između lokalnog stanovništva i turista. Turisti upoznaju lokalne običaje, tradiciju i način života, dok lokalno stanovništvo može upoznati kulturu turista. Ova kulturna razmjena pomaže u promicanju razumijevanja i tolerancije između različitih kultura te može pomoći u očuvanju lokalne kulture njezinim promoviranjem široj publici. Masovni turizam pruža pristupačne mogućnosti putovanja za ljude koji možda nemaju dovoljno sredstava za putovanja. Paket aranžmani koje nude tvrtke za masovni turizam mogu biti znantno jeftiniji od pojedinačnih turističkih aranžmana. To putovanja čini dostupnijima širem krugu ljudi, uključujući i one s ograničenim budžetom. Neke

²²Gržinić, J.: *Uvod u turizam – povijest, razvojiperspektive*.

<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A3111/datastream/FILE0/view> (Pristupljeno 05.05.2024.)

²³World Travel and Tourism Council: *Economic Impact Research*. <https://wttc.org/research/economic-impact> (Pristupljeno 05.05.2024.)

od primarnih atrakcija u zemljama koje turisti posjećuju su povijesne znamenitosti i prekrasni krajolici. Kada određena mjesta privlače turiste, dolazi do sve većeg poticaja i novca za ulaganjem u njihovu zaštitu. Prihod ostvaren turizmom može se koristiti za financiranje projekata, kao što su očuvanje divljih životinja i obnova staništa, što nadalje dovodi do stvaranja zaštićenih područja, nacionalnih parkova i baštine. To pomaže u očuvanju prirodne ljepote destinacije i zaštiti za buduće generacije. Kao što je napomenuto, masovni turizam ima svoje prednosti što ga čini važnim dijelom turističke industrije. S druge strane, vrlo je bitno uravnotežiti prednosti masovnog turizma s njegovim potencijalnim negativnim utjecajima, kao što su prenapučenost, preveliko zasićenje okoliša, masovna izgradnja infrastrukture, gubitak kulturnog identiteta i autentičnosti zajednica. Jedan od najznačajnijih negativnih utjecaja masovnog turizma je njegov utjecaj na okoliš. Masovni turizam dovodi do onečišćenja, degradacije prirodnih resursa i štete ekosustava. Veliki broj turista može opteretiti lokalne resurse, poput vode i energije te pridonijeti klimatskim promjenama. Dolazi do prenapučenosti popularnih turističkih destinacija, što može uzrokovati neugodnosti i nelagodu, za same turiste, ali i za domicilne stanovnike. Prenapučenost također može dovesti do sigurnosnih problema i povećati rizik od nesreća, incidenata i buke. Masovni turizam može imati negativan utjecaj na lokalnu kulturu i tradicije. Priljev turista može dovesti do gubitka kulturne autentičnosti. To također može dovesti do gubitka tradicionalnog načina života i raseljavanja lokalnog stanovništva. Iako je napomenuto kako masovni turizam može donijeti ekonomsku korist destinaciji, ono također može imati i negativne ekonomske posljedice. Oslanjanje na turizam može dovesti do nestabilnog gospodarstva, a prihod od turizma možda neće niti koristiti lokalnim zajednicama.²⁴ U nekim slučajevima turizam također može dovesti i do inflacije i povećanja životnih troškova lokalnog stanovništva. Mnoge zemlje diljem svijeta su postale jako ovisne o turizmu, što ih je na kraju dovelo do značajnih gospodarskih posljedica tijekom razdoblja krize. Tajland je 2004. godine doživio pad turizma zbog političke nestabilnosti i prirodnih katastrofa, poput tsunamija u Indijskom oceanu. Došlo je do pada broja turista, što je uvelike utjecalo na pad BDP – a²⁵, jer se Tajland jako oslanja na turističku industriju. Pandemija korona virusa koja je pogodila cijeli svijet 2020. godina je značajno utjecala na turizam zbog zatvaranja granica svih zemalja. Masovni turizam je najčešće dugoročno

²⁴Qrius: *The Dangers of Relying Too Much On Tourism For GDP*. <https://qrius.com/the-dangers-of-relying-too-much-on-tourism-for-gdp/> (Pristupljeno 05.05.2024.)

²⁵Birkland, A. Thomas, Herabat P., Little, G. Richard, Wallace, A. William: *The Impact of the December 2004 Indian Ocean Tsunami on Tourism in Thailand*. https://www.researchgate.net/publication/237970624_The_Impact_of_the_December_2004_Indian_Ocean_Tsunami_on_Tourism_in_Thailand (Pristupljeno 05.05.2024.)

neodrživ. Opterećenje lokalnih resursa i ekosustava može dovesti do nepopravljive štete, a fokusiranje na kratkoročnu dobit može dovesti do zanemarivanja dugoročnih ciljeva održivosti. Kada turizam postane neodrživ u destinaciji počinju se uočavati negativne posljedice. Te posljedice mogu utjecati na lokalni život, kulturu, zemlju, životinje i još mnogo toga.

1.1. Globalni turistički trendovi

Turizam se iz godine u godinu razvija i izuzetno je ključno držati korak s trendovima koji se svako malo mijenjaju, kako za turiste, tako i za turistička poduzeća. Turistički se trendovi odnose na preferencije turista u turističkoj industriji. Trendovi su jako važni iz razloga što reflektiraju promjene u ponašanju turista, nove destinacije, tehnološki napredak i promjene u globalnom gospodarstvu i društvu. Trend je pojednostavljeno rečeno sklonost, odnosno tendencija prema nečemu, ili zapravo predstavlja smjer razvoja pojave u prirodi i društvu u određenom vremenu. Obično se dokazuje statističkim podacima i prognozom, na osnovu analize istih.²⁶

Kada se govori o trendovima u turizmu treba se osvrnuti i na samu globalizaciju koja je prisutna i u okviru turizma. Na samu globalizaciju turizma utjecao je cijeli niz faktora, od ubrzanog razvoja prijevoznih sredstava koja su omogućila da prijevoznici kompanije ostvare brzi gospodarski rast, do ekspanzije samih turoperatora kojima je razvoj prijevoznih kompanija omogućio širenje i rast. Kada se gleda zrakoplovni prijevoz, osnovan je cijeli niz kompanija koje su proširile ponudu letova u narazličitije destinacije, a naknadno su se udružile međusobno kao i niz drugih tvrtki koje spadaju u gospodarske grane poput hotelijerstva, trgovine, usluga u posredovanju i sličnih djelatnosti.

No, treba svakako naglasiti kako su se krajem dvadesetog stoljeća, u turizmu ipak dogodile promjene i to isključivo zbog činjenice kako je ponuda postala veća nego potražnja, a do ovog momenta trendovi vezani uz potražnju bili su ograničeni uz mogućnosti turističke ponude i imali obilježja masovnog ili „tvrđog“ turizma.²⁷

Razvoj u samom turizmu doveo je do promjena u ponašanju potrošača i poslovnih procesa, što znači da su oni odgovorni za nove turističke trendove. Jedan od tih razvoja je bila velika

²⁶Hrvatska enciklopedija: *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2013. – 2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/trend> (Pristupljeno 05.05.2024.)

²⁷Trezner, Ž: *Odgovorno poduzetništvo u suvremenom turizmu*. https://solin.hr/wp-content/uploads/2019/12/Priru%C4%8Dnik_Odgovorno-poduzetni%C5%A1tvo-u-suvremenom-turizmu.pdf (Pristupljeno 05.05.2024.)

promjena u korištenju tehnologije, a danas posebno u umjetnoj inteligenciji i strojnom radu. To je dovelo do povećanog usvajanja robotike i tehnologije temeljene na umjetnoj inteligenciji u hotelskoj industriji. Prvi robotski hotel, koji je otvoren za javnost u 2015. godini, nalazi se u Japanu. Guinnessova knjiga svjetskih rekorda navodi hotel kao prvi u svijetu u kojemu rade roboti.²⁸ Japanska hotelska industrija je vrlo brzo došla u korak s trendovima koji se stalno mijenjaju i tako ugradila najnovije tehnologije, od recepcije do posluge u sobu, od sigurnosti do čišćenja, a mnoge te usluge pružaju roboti. Check – in gostiju obavljaju roboti, prijevoz prtljage od recepcije do sobe i čišćenje soba također obavljaju roboti. Više se ne koristi standardni ključ da bi se ušlo u hotelsku sobu, već putem tehnologije za prepoznavanje lica se ulazi u sobu, a putem nje se također može i upaliti klima.

Postoje različiti turistički trendovi koji se temelje u promjenama u ponašanju potrošača, a to su potreba za zdravom i organskom hranom i pićem, održivošću, sve veća potražnja za digitalizacijom i korištenje tehnologije.

Prema izvješću o istraživanju tržišta wellness turizma²⁹, wellness je jedan od turističkih trendova koji je pogodilo turističku industriju. U izvješću o istraživanju tržišta wellness turizma napisano je kako se očekuje da će globalno tržište wellness turizma dosegnuti 2,3 trilijuna dolara do kraja 2033. godine. Ova vrsta turizma se može opisati kao primarno motivirana samousavršavanjem. Turisti za cilj imaju svoj mir i blagostanje, odnosno da se opuste dok su na odmoru. Uključuje putovanje na način koji pozitivno pridonosi tjelesnom i mentalnom zdravlju ili znanju i svijesti turista. Wellness turizam ima mnoge oblike, od posjeta odmaralištima za meditaciju ili jogu do boravka u toplicama.

Također, jedan od turističkih trendova koji u posljednjih par godina kontinuirano raste su solo putovanja.³⁰ Uživane u solo putovanjima više nije toliko neobično, a to se sve više odražava kroz turističke trendove. Ovaj trend pokreću različiti čimbenici koji uključuju promjenu načina života, rastuću želju za personaliziranim i jedinstvenim iskustvima putovanja. Usluge solo putovanja služe širokom rasponu putnika, od mladih turista koji traže jeftine opcije do starijih/zrelijih turista koji traže luksuzne solo avanture. Posljednjih nekoliko godina tržište za solo putovanja je doživjelo nekoliko značajnih razvoja. Najznačajnija je integracija tehnologije, koja solo putnicima omogućuje da sami isplaniraju svoje putovanje. Web stranice

²⁸Guinness World Records: *First Robot – Stuffed Hotel*. <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/397696-first-robot-stuffed-hotel> (Pristupljeno 05.05.2024.)

²⁹Fact.MR: *Wellness Tourism Market*. <https://www.factmr.com/report/342/wellness-tourism-market> (Pristupljeno 05.05.2024.)

³⁰Tsvetkov, T: *The Rise of Solo Travel and How to Make Most the of it*. <https://pro.regiondo.com/blog/solo-travel-trend/> (Pristupljeno 05.05.2024.)

i aplikacije za putovanja su doživjele znatan razvoj nudeći mnoštvo opcija za solo turiste da rezerviraju svoj smještaj, iskuse lokalnu kulturu i povežu se s pojedincima.

Pandemija korona virusa je također imala značajan utjecaj na turizam na način da je sve veći interes na udaljenija i manje prometna odredišta. Održivost i ekološki prihvatljive prakse putovanja postale su sve popularnije. Ljudi diljem svijeta postaju svjesniji svojih utjecaja putovanja na okoliš i traže održivija putovanja. Eko – turizam nastoji turistima pružiti autentična iskustva koja pozitivno pridonose okolišu i lokalnim zajednicama. Jedan od najznačajnijih trendova u održivom turizmu je porast ekološki prihvatljivog smještaja. Od luksuznih odmarališta do jeftinih hotela, sve više hotela usvaja zelene prakse. To uključuje korištenje obnovljivih izvora energije, primjenu metoda očuvanja vode i smanjenje otpada. Mnogi hoteli sada dobivaju certifikate, poput LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) kako bi osigurali zadovoljavanje visokih ekoloških standarda.³¹

Posljednjih nekoliko godina sve veći rast imaju i poslovna putovanja. Ljudi su počeli povezivati poslovna putovanja s odmorom. Kombinacija poslovnog putovanja s odmorom može biti izvrsna prilika za upoznavanje destinacije izvan poslovnih događanja. Turisti su u slobodno vrijeme motivirani primarnom svrhom putovanja, a to je posao. Unatoč svrsi putovanja, turisti i dalje imaju razloga produžiti svoja putovanja, bilo da se radi o želji da upoznaju destinaciju ili kulturu.

Trendovi se stalno mijenjaju, a turistička potražnja je ta koja unazad nekoliko godina postavlja turističke trendove. Svaki dan dolazi do novih trendova i jako je bitno njima se prilagoditi da se ostane u toku i ponuditi turistima ono što oni žele.

1.2. Turistički trendovi u Republici Hrvatskoj

Turizam u Republici Hrvatskoj igra veliku ulogu. Hrvatski turizam velikim dijelom doprinosi rastu BDP – a, više nego bilo koja druga država članica Europske unije.³² Turizam u Republici Hrvatskoj doživio je procvat godinama prije pandemije COVID – 19, s najvećim brojem dolazaka međunarodnih turista od preko 17 milijuna.³³ Iako je pandemija zaustavila cijeli svijet i zatvorila državne granice, broj posjetitelja je nakon nekog vremena, točnije 2021. i 2022.

³¹Stuart, S. *Revolutionising Travel: The Latest Trends in Sustainable Tourism for 2024*.

<https://www.hiphotels.com/stories/revolutionising-travel-the-latest-trends-in-sustainable-tourism-for-2024> (Pristupljeno 05.05.2024.)

³²Statista: *Travel, Tourism & Hospitality*. <https://www.statista.com/statistics/1228395/travel-and-tourism-share-of-gdp-in-the-eu-by-country/> (Pristupljeno 05.05.2024.)

³³Statista: *Number of International Arrivals in Tourist Accommodation in Croatia from 2006 to 2022 (in millions)*. <https://www.statista.com/statistics/614346/number-international-arrivals-spent-in-accommodation-in-croatia/> (Pristupljeno 05.05.2024.)

godine, bio u kontinuiranom porastu. Republika Hrvatska, kao i ostatak svijeta, suočena je s trendovima koji se mijenjaju i kojima se prilagođava. U turizmu koji se neprestano razvija, iskustveno putovanje pojavio se kao vodeći trend, nudeći turistima impresivna i autentična iskustva koja nadilaze tipične turističke atrakcije. U Republici Hrvatskoj iskustveni turizam je jedan od vodećih turističkih trendova, koji osvaja turiste svojom raznolikom ponudom koja prikazuje bogatu baštinu zemlje, zadivljujuće krajolike i lokalnu zajednicu. Iskustveni turizam u Republici Hrvatskoj vrti se oko prihvaćanja lokalne kulture. Turisti se više ne obaziru samo na posjećivanje znamenitosti, već žude za prilikama za druženje s lokalnim stanovništvom, da upoznaju njihovu tradiciju i kulturu. Od sudjelovanja u tradicionalnoj berbi maslina u Istri do učenja umjetnosti klesanja kamena u Dalmaciji, turisti mogu uroniti u praktična iskustva koja nude uvid u hrvatsku kulturnu baštinu.

Hrvatska kuhinja odraz je njezinih raznolikih krajolika i kulturnih utjecaja, što je čini vrhuncem doživljajnog turizma. Turisti se mogu upustiti u kulinarske avanture, kao što su istraživanje lokalnih tržnica, kušanje regionalnih delicija i učenje tradicionalnih tehnika kuhanja od vještih kuhara. Od branja tartufa u Istri do kušanja vina i kamenica na Pelješcu, gurmanski entuzijasti mogu kušati okuse Republike Hrvatske. Iskustveni turizam omogućuje turistima da se povežu s prirodom na razne načine, poput planinarenja kroz nacionalne parkove, vožnju kajakom i mnoge druge.

Nadalje, kako klimatske promjene utječu na svijet, tako su i turisti počeli biti svjesni svojeg negativnog ekološkog i društvenog utjecaja na planet Zemlju. Održivi turizam odavno je strateški cilj Republike Hrvatske. Kampanja pod nazivom „Doživi domaće. Istraži održivu Hrvatsku“, je kampanja koja ima za cilj promicanje održivog putovanja diljem zemlje izvan sezone. Ovo je inače treća kampanja održivog turizma kojom hrvatska turistička zajednica promovira ponudu ruralnih područja u posezoni. Promocija traje od 2021. godine, a prošle godine, odnosno 2023. godine, ju je turistička zajednica zajedno sa svojim partnerima odlučila posvetiti održivosti. Od ekološki prihvatljivog smještaja do turističkih projekata u zajednici, postoje bezbrojne prilike za turiste da podrže inicijative koje promiču očuvanje okoliša, kulture i lokalnih zajednica.

1.3. Međunarodne konferencije o potpori za klimatske promjene i održivi razvoj

Klimatske promjene, odnosno umanjnje njihovog učinka, danas je jedan od najvećih izazova. Negativni učinci klimatskih promjena prisutni su u svim dijelovima Zemlje, a brojni znanstvenici i ekolozi dulje su vrijeme, točnije zadnja tri desetljeća prošlog stoljeća revno radili kako bi problem klimatskih promjena postao uopće priznat kao bitan problem današnjice. Naime, negativni učinci klimatskih promjena dostigli su najveću razinu značaja sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kada su se za klimatske promjene počeli zanimati stručnjaci koji primarno nisu vezani za proučavanje same klime. Zbog pojava suše, nedostatne sigurnosti brana, obilnijih padalina i značajnih promjena u samom vremenu, o stanju klime počelo se intenzivnije raspravljati na svim gospodarskim nivoima, te je poduzet niz akcija u državama svijeta, a što je kao učinak imalo i prve dokumente o potrebi i zaštiti same Zemlje.

Slijedom svega navedenog, 1992. godine donesen je i prvi dokument i to pod nazivom Agenda 21. U Rio de Janeiru održana je u trajanju od 3. do 14. lipnja 1992. godine svjetska konferencija o okolišu i održivom razvoju gdje je od strane Ujedinjenih naroda pružena potpora smjernicama koje su predstavljale način funkcioniranja za 21. stoljeće. Kao rezultat spomenute konferencije nastao je dokument pod nazivom Agenda 21, a bitno je za naglasiti kako su ga tom prilikom potpisale čak 172 zemlje članice UN – a. Potpisnici Agende 21 obvezali su se na primjenu ekološke, ekonomske i socijalne politike, a u cilju postizanja održivoga razvoja. Inače, sam dokument i program koji je isti donio, zamišljen je kao strategija na globalnoj razini koja se onda provodi na lokalnoj razini te podrazumijeva sve aspekte te niže lokalne razine, točnije socijalni, kulturni, gospodarski i okolišni. Gledajući ciljeve Agende 21, isti se usmjeravaju prema održivosti samog okoliša, socijalnoj pravednosti te ravnoteži na ekonomskoj razini. Raščlanjujući ciljeve preciznije, govori se o zaštiti atmosfere, očuvanju šuma, racionalnom upravljanju zemljišnim resursima, kao i borbi protiv suša, održivom razvoju planinskih područja te u konačnici kvalitetnom opskrbi resursima slatke vode te upravljanju otrovnim kemikalijama na racionalan i odgovoran način. Jedna od važnijih stavki navedenog plana je pomoći financijski loše stojećim državama, a zauzvrat se od tih država podrazumijeva da u zamjenu za ponuđenu novčanu pomoć budu odgovornije prema okolišu. Zanimljivost koju treba spomenuti je tadašanje članice, odnosno države nisu bile obvezne potpisati agendu, nego

je to preporučeno u smislu neobavezujućeg naputka, što se sudskom terminologijom naziva “softlaw”.³⁴

U konačnici, treba naglasiti kako Agenda 21 predstavlja sveobuhvatni plan djelovanja i to ne samo na globalnoj razini, već se razina djelovanja i primjene bitnih odrednica spušta na nižu razinu samoupravljanja, odnosno u prvom redu na nacionalnu, pa potom i na lokalnu razinu i to na svim područjima ljudskog utjecaja na okoliš.

Agendu 21 ratificiralo je preko 178 čelnika država, a ovo su ciljevi usvojeni na konferenciji.³⁵

- Konzultacijski proces s ciljem osnaživanja suradnje između jedinica lokalne samouprave trebao bi na međunarodnoj razini krenuti do 1993. godine
- Predstavnici udruga gradova i drugih lokalnih vlasti trebali bi do 1994. godine ostvariti bolju razinu suradnje i koordinacije kako bi u konačnici dostigli unaprjeđenje u razmjeni informacija kao i sustavu među lokalnim vlastima
- veći dio lokalnih samouprava u svim zemljama morao bi do konca 1996. godine, biti dio procesa konzultacija sa svojim stanovništvom, a u konačnici doći do konsenzusa oko lokalne Agende 21 u svojoj zajednici.

Iduća je konferencija održana nakon dvije godine, odnosno 1994. godine u gradu Aalborgu, u Danskoj, a riječ je o Prvoj europskoj konferenciji o održivom razvoju gradova.

Kao bitan dokument koji je usvojen na ovoj konferenciji jest Aalborška povelja, odnosno Povelja o održivom razvoju europskih gradova. Također, na konferenciji u Aalborgu donešena je i odluka o osnivanju institucije naziva "Europska kampanja za održive gradove i mjesta" (The European Sustainable Cities and Towns Campaign), koja ima za cilj, uz financijsku potporu Europske komisije, promicati te potpomagati procese održivog razvoja upravo na lokalnim razinama. Ovaj dokument bitan je i iz razloga što spominje i definira pojam samog održivog grada koji mora imati tri bitne karakteristike, odnosno društvenu, ekološku te financijsku. Slijedom navedenog, održivi grad mora znati objediniti i iskoristiti ove tri glavne karakteristike, a sve s ciljem poboljšanja životnih dobara, kao i samog zdravlja, te u konačnici i društveno-prostorne jednakosti. Tada je zapravo detektirana važnost same održivosti kao kreativnog, lokalnog procesa kojem je nužna ravnoteža na nivou lokalnog samoupravljanja. Između ostalog, u ovoj su povelji potpisnici iste definirali kako pojam održivog razvoja kao takvog zapravo tvrdi kako standard življenja ima temelje na prihvatnom kapacitetu prirode, te

³⁴Mareković, R. *Tema za iprotiv*. <https://odgovorno.hr/napredni-monitoring-okolisa-i-analitika-omoguciti-ce-pametnim-gradovima-kontinuirano-pracenje-vodenih-ekosustava-s-ciljem-informiranog-i-odrzivog-upravljanja-osiguranja-kvalitete-zivota-i-ocuvanja-bi/> (Pristupljeno 08.05.2024.)

³⁵Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje Rijeka. (2004). *U Smjeru održivosti, priručnik za gradove i općine*

da se slijedom navedenog, teži ka postizanju društvene pravde, odnosno održivih gospodarstava i održivosti okoliša, s tim da se spomenuta društvena pravda mora temeljiti na gospodarskoj održivosti i jednakosti, što zahtijeva održivost okoliša. Premda je spomenuta povelja donesena još 1994. godine, bitno je za spomenuti kako i dalje raste broj gradova koji istu usvajaju, tako da ih je trenutno više od dvije tisuće. Ova povelja bitna je i iz razloga što se usmjerava na lokalne vlasti koje trebaju i moraju same rješavati određene ekološke probleme prisutne na globalnoj razini, a iz razloga što su lokacijski vezani za određena mjesta gdje se događaju pojedini ekološki problemi.³⁶

Slijedi potom i akcijski plan iz Lisabona, gdje je, na konferenciji održanoj od 06. do 08. listopada 1996. godine, sudjelovalo više od tisuću predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti iz cijele Europe.

Na toj je konferenciji predložen presjek napretka vezan za Agendu 21 kroz 35 europskih zemalja i same početne, odnosno primarne Aalborške povelje. Ideje i iskustva iz lokalne prakse razmijenivale su se među sudionicima kao temelj za suradnju na zajedničkim projektima na razini Europe. Također, identificirane su potrebe na lokalnoj razini, u skladu sa spomenutom agendom te je definirana iduća faza kampanje.³⁷

Za Lisabonsku konferenciju treba naglasiti kako su sudionici iste poduprli spomenuti dokument koji ima temelj na iskustvima na lokalnoj razini, dok su se potpisivanjem iste obvezali aktivno sudjelovati u razvoju i postizanju dogovora o akcijskom planu koji vodi prema održivosti, točnije prema Agendi 21 među svojim lokalnim zajednicama. Kao početna faza, u trajanju od dvije godine, kampanja je predviđala promicanje Aalborške povelje, kao i dosezanje što većeg broja lokalnih jedinica lokalne samouprave koje će, širenjem informacija o potrebi lokalne održivosti, poticati ostale jedinice lokalne samouprave pridruživanju pokretu i potpisivanju Agende 21.

Također, na ovoj konferenciji, definirana je i iduća faza koja se usredotočila na provedbu načela koja su zacrtana u Povelji, kao i na pokretanje te daljnje provođenje procesa definiranih u Agendi 21.

U Njemačkoj, u Hannoveru održana je i treća konferencija o održivim jedinicama lokalne samouprave i to u razdoblju od 09. do 12. veljače 2000. godine, a ista je bila poznata pod nazivom Hannoverski poziv. Na spomenutoj konferenciji sudjelovalo je 250 gradskih čelnika

³⁶Maignant, G., Staccini, P. (2018): *The Territory as an Issue of Integration into a Process of Optimization*. <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/aalborg-charter> (Pristupljeno 08.05.2024.)

³⁷The Participants at the Second European Conference on Sustainable Cities & Towns (1996): *The Lisboa Action Plan: From Charter to Action Plan*. http://www.a21italy.it/wp-content/uploads/2014/04/lisboa_action_plan.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

iz 36 europskih zemalja te susjednih regija, a konferenciju je poduprla i Europska unija, te brojni visokrangirani dužnosnici. Tom prilikom definirani su brojni izazovi s kojima se gradovi i općine susreću, a između ostalih spomenuta su očekivanja građana da gradska uprava osigura ključne uvjete i usluge kao što su prihvatljivi okoliš, kvaliteta zraka, opskrba vodom, odvoženje i obrada otpada i otpadnih voda, javni prijevoz, stanovanje, usluge zdravstvene zaštite i edukacija. Isto tako, izražena je i zabrinutost gradskih čelnika Europe, kako unatoč svim naporima da se okoliš poboljša, većina globalnih i europskih trendova zaštite okoliša navodi na ozbiljnu zabrinutost.

Ključni momenat ove konferencije je bilo novo potpisivanje Aalborške povelje, te je istu tada ratificiralo 650 novih članova iz 32 zemlje diljem Europe. Svojim su potpisom predstavnici zemalja potvrdili značaj i nužnost Povelje europskih gradova i mjesta o održivosti.

Politička deklaracija, kao i plan provedbe iste s nizom odredbi, aktivnosti i mjera koje su nužne kako bi se došlo do razvoja koji poštuje sam okoliš, potpisani su u kolovozu 2002. godine i to u Johhanesburgu gdje je održan Summit o održivom razvoju na svjetskom nivou. O tome dovoljno goori i podatak da je na istom sudjelovalo preko stotinjak zemalja, kao i nekoliko desetaka tisuća predstavnika Vlada, te samih nevladinih organizacija. Jednoglasno je postignuta odluka o potrebi fiksiranja budućeg djelovanja u smislu usmjerenja na vodu, energiju, zdravstvo, poljoprivredu, te biološku raznolikost kao pet glavnih točaka djelovanja. U okviru spomenutih glavnih točaka djelovanja, za svaku posebice definirane su smjernice djelovanja. Slijedom navedenog, potaknuta su partnerstva na razini javnog te privatnog sektora koja se za očuvanje voda temelje na regulatornim okvirima koje sastavljaju Vlade, dok se po pitanju energije naglasila potreba proširenja same opskrbe istom. Također, ponovno je nagrašena borba protiv HIV – a, te AIDS – a u okviru samog očuvanja zdravlja, kao i promicanje globalnog pristupa lijekovima na način da se državama omogući samostalno tumačenje Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva. U konačnici, smjernice su, po pitanju poljoprivrede, obuhvatile i pregovore sa Svjetskom trgovinskom organizacijom, te je u partnerstvu s istom napravljen Sporazum o poljoprivredi. Ciljevi tog Sporazuma uključuju tri velika područja, to su: pristup tržištu, domaća potpora i izvozne subvencije. Također, po pitanju zaštite bioraznolikosti, planom provedbe je definirano korištenje resursa, te podjela koristi istih na pravedan način. Genetski se resursi dijele u tri kategorije, a to su: biljni, životinjski i mikrobiološki genetski resursi.³⁸

³⁸RH, Ministarstvogospodarstva: *O genetskojraznolikosti*. <https://mingo.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug/uprava-za-zastitu-prirode-1180/genetska-raznolikost-1263/o-genetskoj-raznolikosti/1264> (Pristupljeno 08.05.2024.)

Na Summitu u Johhanesburgu, kao što je već naglašeno, usvojen je Plan provede, kao glavni dokument ove konferencije kao i ciljevi i rokovi za provođenja akcija, odnosno da se do 2010. godine omogući pristup čistoj vodi i zdravstvu, kao i suvremenim energetske servisima te da se zaštiti biološka raznolikost, osigura izvor hrane u Arfici, te da broj ljudi koji žive u siromaštvu bude manji za 50%. Kada se govori o zaključcima Summита u Johannesburgu, treba spomenuti i Kyoto protokol o smanjenju stakleničkih plinova, obzirom da je spomenuta konferencija uključivala i obveze iz ovog protokola i to ne samo za države koja su isti potpisale, već su tom prilikom pozvane i ostale zemlje da bez odgađanja potpišu protokol za smanjenje stakleničkih plinova.

Inače, bitne odrednice su i pokretanje fonda solidarnosti koji bi pomogao u smanjenju siromaštva kao i osnivanje i početak rada programa podrške lokalnim inicijativama u što bržem prebacivanju, odnosno prelasku na održive načine kako proizvodnje tako i potrošnje.

Deset godina nakon potpisivanja Aalaborške povelje, odnosno 2004. godine u istom je gradu ponovno održana konferencija europskih država i to s ciljem razvoja zajedničkog razumijevanja same održivosti i uobličena općeg okvira koji će se primjenjivati na lokalnoj razini.

Ishod su bile Aalborške obveze koje se temelje na deset zajedničkih obećanja, odnosno obveza održivosti:³⁹

- a) način donošenja odluka – obvezuje se da će se osnažiti način donošenja odluka jačanjem demokratičnosti participativnog procesa
- b) održivi razvoj te upravljanje procesima na lokalnoj razini – predanost implementaciji učinkovitih ciklusa upravljanja od formulacije, preko implementacije do evaluacije
- c) zajednička prirodna dobra – predanost kompletnom preuzimanju odgovornosti za zaštitu i očuvanje prirodnih dobara te da se svima osigura pristup tim dobrima
- d) odgovorna potrošnja i odabir odgovornog načina života – predanost usvajanju i olakšavanju razboritog i učinkovitog korištenja resursa i poticanje održive potrošnje i proizvodnje
- e) planiranje i projektiranje – predanost strateškoj ulozi urbanog planiranja i projektiranja u rješavanju okolišnih, društvenih, ekonomskih, zdravstvenih i kulturnih pitanja za dobrobit svih

³⁹Osborne, J. (2017): *Aalborg 10+, Inspiring Futures*. <https://docplayer.net/30685144-Aalborg-10-inspiring-futures.html> (Pristupljeno 08.05.2024.)

- f) bolja mobilnost, manje prometa – prepoznaje se međuovisnost prometa, zdravlja i okoliša te se sve veća pažnja posvećuje promicanju izbora održive mobilnosti
- g) lokalna akcija za zdravlje – predanost zaštiti i promicanju zdravlja te dobrobiti građana
- h) živa i održiva lokalna ekonomija – predanost stvaranju i osiguravanju aktivnog lokalnog gospodarstva koje omogućuje pristup zapošljavanju bez štete po okolišu
- i) socijalna jednakost i pravda – obvezuje se da će se zajednice izgrađivati tako da jednako prihvaćaju sve ljude i daju im svu podršku potrebnu za provođenje kvalitetnog života
- j) od lokalnog ka globalnom – predanost preuzimanju globalne odgovornosti za mir, pravdu, jednakost, održivost razvoja i zaštitu klime.

Nabrojane smjernice, točnije obveze predstavljaju zapravo alate lokalnih samouprava koje su dužni primjenjivati pri ostvarenju krajnjeg cilja, razvoja same održivosti. Ove obaveze, kao i sama Aalborška povelja predstavljaju osnovu za provođenje kampanja održivih jedinica lokalne samouprave, a bitno je za naglasiti kako ih je potpisom prihvatilo sedamsto jedinica lokalne samouprave, a broj potpisnika se kontinuirano uvećava.

Nadalje, jedna od novijih konferencija koja je osnovana za borbu protiv klimatskih promjena i podizanje svijesti o održivosti je Pariški sporazum. Dana 12. prosinca 2015. godine svjetski čelnici su se sastali na konferenciji Ujedinjenih Naroda kako bi postigli sporazum o borbi protiv klimatskih promjena te o ubrzanju i intenziviranju radnji i ulaganja potrebnih za smanjenje i ublažavanje emisija stakleničkih plinova. Pariški je sporazum usvojilo 196 zemalja na konferenciji zemalja koje su dio UNFCCC – a (United Nations Framework Convention on Climate Change – Okvirna konvencija o klimatskim promjenama Ujedinjenih Naroda). Zemlje koje su potpisale Pariški Sporazum obvezale su se na smanjenje emisija u skladu da se porast globalne temperature zadrži ispod jedan i pol stupnjeva Celzijusa. Glavni ciljevi sporazuma su sljedeći:

- globalno zagrijavanje zadržati znatno ispod porasta temperature od 2 stupnjeva Celzijusa u odnosu na predindustrijske razine te ustrajale u nastojanjima da se ono ograniči na 1,5 stupnjeva Celzijusa
- kako bi se postigao prethodni cilj, zemlje za cilj imaju postići globalni maksimum emisija stakleničkih plinova

Države članice Europske unije, spomenuti su sporazum u New Yorku potpisale nešto kasnije, odnosno 22. travnja 2016. godine, a isti je bio podloga za klimatsku i energetska politiku EU – a koja u razdoblju do 2030. godine ima u planu smanjenje za minimalno 40% emisije

stakleničkih plinova, te povećanje potrošnje energije iz obnovljivih izvora, kao i povećanje energetske učinkovitosti u odnosu na 1990. godinu za minimalno 27%.⁴⁰

Sve potpisano i navedeno zapravo vodi ka zaključku kako korištenje obnovljivih izvora energije, uz značajno manje korištenje mehanizacije, te smanjenje stakleničkih plinova, ujedno znači produljenje životnog vijeka samog planeta, kao i smanjenje posljedica klimatskih promjena s kojima se Zemlja trenutno u znatnoj mjeri suočava.

U Republici Hrvatskoj se trenutno provodi istraživanje utjecaja klimatskih promjena na turističke tokove. Ovo se istraživanje izvodi od strane prof. dr. sc. Izidore Marković Vukadin, znanstvenice s Instituta za turizam u Zagrebu. Navedeno se istraživanje provodi u sklopu projekta „Učinkovitost mjera prilagodbe i ublažavanja učinaka klimatskih promjena u turizmu“. Glavni cilj istraživanja su tri destinacije različitih geografskih, klimatoloških i turističkih obilježja. Te tri destinacije su sljedeće: Krk kao priobalna destinacija s izrazito razvijenim odmorišnim turizmom, Nacionalni park Plitvička jezera kao destinacija Zaštićene prirode u planinskoj Hrvatskoj s turizmom utemeljenim na prirodi i sv. Martin na Muri kao kontinentalna destinacija s fokusom na toplički turizam.⁴¹ Cilj samog istraživanja je da se vidi kakav utjecaj klimatske promjene imaju na turizam, a to će se očitati kroz prethodno navedene tri destinacije te će se pomoću njih moći utvrditi njihova otpornost na klimatske promjene.

⁴⁰Republika Hrvatska, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: *Sabor potvrdio Pariški sporazum o klimatskim promjenama*. <https://mingor.gov.hr/vijesti/sabor-potvrdio-pariski-sporazum-o-klimatskim-promjenama-4676/4676> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁴¹Institut za turizam: *Učinkovitost mjera prilagodbe i ublažavanja utjecaja klimatskih promjena u turizmu (COMMITMENT)*. <https://iztg.hr/hr/projekti/znanstveni-projekti/?tid=258> (Pristupljeno 19.08.2024)

2. Klimatske promjene

Kroz povijest planeta klima se kontinuirano mijenjala, no postavlja se pitanje zašto je danas posebno važno obratiti pažnju na klimu i njezine promjene? Danas se, naime, planet zagrijava mnogo brže nego ranijih godina te je upravo navedena činjenica glavni razlog zbog kojeg dolazi do promjene u klimi.

Klimatske promjene uzrokovane su globalnim zagrijavanjem i odnose se na dugoročne vremenske prilike na Zemlji, primjerice temperaturu, razine mora i oborine. Od kada je planet stvoren prije 4,5 milijardi godina, klima se uvelike promijenila. Od iznimno toplih razdoblja pa sve do ledenih doba, odnosno ciklusa koji su znali trajati desecima tisuća pa čak milijunima godina. Klima na Zemlji drastično se promijenila otkad je planet stvoren prije 4,5 milijardi godina. Takvi ciklusi oduvijek traju desecima tisuća ili čak milijunima godina. U kontekstu današnjeg djelovanja klime i klimatskih promjena na život na Zemlji, treba se osvrnuti unatrag te dobiti uvid u izmjenu klime i klimatskih promjena kroz prethodna razoblja. Tijekom prošlosti klima se značajno mijenjala i značajno utjecala na Zemlju, uostalom kao što to čini i danas. Inače, klima kao takva definira se kao skup meteoroloških čimbenika i pojava koje u određenom vremenskom periodu čine prosječno stanje atmosfere nad nekim dijelom Zemljine površine. Kako bi se definirala vrsta klime pojedinog područja potreban je niz parametara, odnosno prikupljanje i mjerenje meteoroloških elemenata u dugotrajnom vremenskom periodu od 25 do 30 godina.⁴²

Takva mjerenja meteoroloških elemenata rade se i na kopnu, ali i na moru u posebnim postajama, dok se u suvremenije vrijeme parametri mjere putem meteoroloških satelita. Mjerenja obuhvaćaju i samu atmosferu, odnosno njezine slojeve, a u konačnici na klimu i klimatske promjene utječe atmosfersko zračenje, zračenje Sunca te same Zemlje, te potom i morske i zračne struje. U obzir svakako treba uzeti i podjelu morskog i kopnenog leda, te zemljopisnu širinu, vrstu reljefa, podjelu kopna i mora, sastav tla, biljni pokrov, nadmorsku visinu, te u konačnici i samo djelovanje čovjeka.⁴³

Za određivanje klime pojedinog, odnosno određenog prostora, bitan je i broj sunčanih dana, odnosno insolacija, temperatura i tlak zraka, te smjer i brzina vjetra. Nadalje promatra se i vlažnost, padaline, naoblaka te učestalost i visina snijega i snježnog pokrivača.

⁴²Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=31884> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁴³Branković, Č.: *Klima i klimatske promjene*. <https://bib.irb.hr/datoteka/696272.brankovic.pdf> (Pristupljeno 08.05.2024.)

Utjecaj klimatskih promjena, te klimatske promjene same po sebe, ne mogu se poništiti, ali posljedice istih mogu se ublažiti, te im se moguće i prilagoditi. U prvom redu, jedna od mjera koja je usmjerena na ublažavanje posljedica jest smanjenje emisije stakleničkih plinova u atmosferu i to učinkovitijim razvojem čiste energije kao i konstantnim povećanjem područja po šumama. Potrebno je, isto tako, provesti i značajne promjene u svim ključnim područjima, odnosno u području prometa, energetike, industrije, gospodarenja otpadom, poljoprivrede te samog stanovanja. Kada se govori o prilagodbi klimatskim promjenama, ista obuhvaća samu pripremu za posljedice klimatskih promjena, kao i povećanje otpornosti samog društva. Kao primjer navedenom je u prvom redu učinkovitija upotreba vodnih resursa, prilagodba poljoprivrednih i šumarskih praksi te pravovremeno planiranje prilikom izgradnje zgrada i same infrastrukture na način da iste mogu izdržati nove klimatske prilike i ekstremne vremenske uvjete.

Bitno je za naglasiti kako se utjecaj klimatskih promjena ne može na jednostavan način poništiti ili izbrisati, no, ono što se može učiniti je prilagodba utjecaju klimatskih promjena, kao i ublažavanje posljedica istih. U prvom redu nastoje se ublažiti i smanjiti emisije stakleničkih plinova i to na način da se potiče i promovira čista energija i povećanje područja koja se nalaze pod šumama. No, navedeno ublažavanje nije dovoljno te bi zapravo trebalo provesti velike promjene u područjima gospodarstva koja se odnose na ključne grane, točnije promet, industriju, gospodarenje otpadom, poljoprivredu, energetiku, te u konačnici i samo stanovanje. Kada se govori o prilagodbi posljedicama klimatskih promjena, treba naglasiti kako ista znači rad na otpornosti društva, odnosno čovječanstva kao takvog. Prilagodba mora biti usmjerena na upotrebu vodnih resursa na odgovarajući i učinkovit način, izmjenu dosadašnjih poljoprivrednih i šumskih načina djelovanja te omogućavanju resursa, odnosno većem ulaganju u infrastrukturi i stanogradnju na način da iste mogu izdržati trenutne, te nove posljedice klimatskih promjena.

Nadalje, iznimka koja potvrđuje pravilo jest i činjenica kako posljedice klimatskih promjena u najčešćem broju slučajeva osjećaju najranjivije skupine stanovništva, odnosno one najsiromašnije. Slijedom navedenog, ublažavanje posljedica klimatskih promjena treba usmjeriti prema ugroženim skupinama stanovništva kako bi se zapravo postigao još jedan bitan cilj, odnosno borba protiv siromaštva.

Ipak, sve veći broj organizacija na međunarodnom nivou, te društvo kao takvo, posebice mladi naraštaji izuzetno se zalažu i za borbu protiv klimatskih promjena, a u prilog tome govori i činjenica kako je, primjerice, na razini Europe jedan od glavnih ciljeva da ista, postane prvi klimatski neutralan kontinent i to do 2050. godine.

2.1. Uzroci klimatskih promjena

Kada se govori o uzrocima klimatskih promjena potrebno je u prvom redu napraviti podjelu na one koje su nastale uzrokovane prirodom, te na one koje je uzrokovao sam čovjek, odnosno ljudski faktor. Klimatski sustav kao takav ima prirodne uzroke unutar svog područja, a treba spomenuti svakako južnu oscilaciju poznatiju pod nazivom El Niño. Riječ je o prirodnoj pojavi koja je povezana s promjenama klime u tropskom pojasu, te se pojavljuje kao posljedica međudjelovanja atmosfere i oceana u tropskom dijelu Tihog oceana. Riječ je zapravo o izmjeni visokog i niskog prizemnog tlaka zraka iznad morskog područja Azijskog kontinenta i Indije te ujedno i iznad tropskog Pacifika u blizini obala Južne Amerike. Ova pojava događa se u razmacima od dvije do pet godina, ima trajanje od godinu dana, a ponekad i nešto dulje.

U suprotnosti s ovom prirodnom pojavom je sjeverno – atlanska oscilacija koja nastaje kao varijacije atmosferskog tlaka na razini mora na području Islanda i Azora i samim time utječe na jačinu zapadnog strujanja i na putanje oluja nad sjevernim Atlantikom i dijelom Europe.⁴⁴

Promjene klime uzrokovane prirodom, osim gore navednih, su zračenje Sunca, Zemljina orbita, odnosno astronomski uzroci, erupcije vulkana, pomicanje tektonskih ploča, što dovodi do podrhtavanja tla, odnosno potresa.

Druga vrsta uzroka na klimatske promjene, jesu oni koje je uzrokovao sam čovjek. Riječ je u prvom redu o deforestaciji, odnosno krčenju šuma, koje se provodi zbog dobivanja što većeg broja obradivih površina. Deforestacija je proces koji negativno djeluje na biološki i životinjski svijet koji tamo obitava. Šume se sijeku kako bi se stvorio dodatan prostor za poljoprivredu i ispašu životinja te za dobivanje drva za gorivo, proizvodnju i gradnju. Nakon deforestacije na području gdje je nekada bila šuma dolazi do smanjenja bioraznolikosti tog područja. Kao najbolji primjer, kada se govori o negativnom utjecaju deforestacije, je upravo Amazona u Brazilu, gdje je uništeno oko 28% šume. Kako na pojedinim područjima nije bilo moguće ukloniti stabla sječom, ista je uništena paljenjem, odnosno požarima što je doprinjelo stvaranju staklenika na način da se zbog navedenog procesa ugljikov dioksid oslobađa i odlazi u atmosferu, dodatno zagađujući zrak koji stanovništvo udiše. Deforestacijom dolazi do sve veće koncentracije ugljikovog dioksida u atmosferi i to prati sve veću nestabilnost kada su u pitanju

⁴⁴Muić, I. (2018). *Utjecaj sjeverno – atlantske oscilacije i El Niño – južne oscilacije na klimatsku varijabilnost Europe*, 1–4

klima i klimatske promjene. Zbog deforestacije dolazi do potpunog uništenja ekosustava koji tamo obitava.

Na klimatske promjene uzrokovane ljudskim faktorom utječe i upotreba neobnovljivih izvora energije (nafta, plin i ugljen), odnosno fosilnih goriva u svrhu proizvodnje energije. Naime, većina potrebne energije za današnje čovječanstvo dobiva se korištenjem upravo fosilnih goriva. To su neobnovljivi izvori energije i zalihe su im ograničene, za razliku od obnovljivih izvora energije, primjerice, energije vjetra, energije Sunca, energije vode, energije iz biomase, geotermalne energije i dr.

Kada se govori o fosilnim gorivima, upotreba istih razlog je sve većeg povećanja razine koncentracije ugljičnog dioksida (CO₂) i drugih štetnih plinova u atmosferi koji, kao što je već navedeno, utječu na jačanje efekta staklenika. Efekt staklenika pak izravno utječe na globalno zagrijavanje. Osim ovih posljedica, fosilna goriva i proces njihova izgaranja imaju i posljedicu zagađivanja zraka, odnosno ispuštanja većih količina dušikovih oksida, sumporovih dioksida, hlapljivih organskih spojeva, kao i teških metala. Treba svakako spomenuti i kiseline, odnosno sumporne, ugljične i dušične kiseline koje u obliku kiselih kiša padaju na Zemlju te imaju značajan utjecaj i na prirodu i na građevine. Kao primjer mogu se navesti spomenici koji su u većini građeni od mramora i vapnenca, a koje kisele kiše posebno pogađaju jer sama kiselina otapa kalcijev karbonat. Ne smiju se zaboraviti niti radioaktivne tvari kao dio fosilnih goriva, a riječ je o uraniju i toriju, koji se također ispuštaju u atmosferu. Nadalje, samo bušenje i vađenje nafte predstavlja ogromnu opasnost, kako za životinjski, tako i za biljni svijet mora i oceana, dok s druge strane i na kopnu rafinerije zagađuju okoliš ispuštanjem štetnih čestica i nusproizvoda obrade nafte u okoliš.

Ugljen kao fosilno gorivo, nakon iskapanja, zahtijeva transport, odnosno željezničku infrastrukturu, dok se primjerice nafta transportira tankerima, a sama prijevozna sredstva podrazumijevaju daljnju upotrebu istih tih fosilnih goriva do dolaska na željeni cilj.

Treba se osvrnuti i na povećanu emisiju stakleničkih plinova do koje dolazi na dva načina. Prirodnim putem, odnosno putem prirodnih procesa, poput isparavanja iz oceana i vulkanskih erupcija, gdje se oslobađaju čestice vodene pare, ugljičnog dioksida, metana i ugljičnog monoksida, te putem antropogenih izvora koji obuhvaćaju ugljični dioksid, dušikove okside i klorofluorouglikovodike koji dolaze iz industrijskih procesa, prometnih aktivnosti i poljoprivrede. Kao što je već napomenuto, antropogeni uzroci su utjecaj ljudskog djelovanja, a ti loši utjecaji su sve vidljiviji i rastu od druge polovice 20. stoljeća.

2.2. Učinci klimatskih promjena

Poznato je kako se klima tijekom povijesti stalno mijenjala, no pitanje koje se već dulje vrijeme postavlja jest zbog čega su onda klimatske promjene danas tako veliki problem? Kako bi se barem donekle pokušalo odgovoriti na ovo pitanje, nužno je sagledati te iste promjene upravo iz kuta povijesti.

Zemljina prosječna temperatura je počela rasti brže nego inače, a razlog tomu je razvoj industrijske revolucije koja je započela 1760. godine.⁴⁵ Taj je učinak poznat pod nazivom globalno zatopljenje i uzrokovan je povećanjem emisija stakleničkih plinova uzrokovanih od strane ljudskih aktivnosti. Treba razjasniti kako se Zemljina atmosfera sastoji od plinova, kao što su kisik, dušik i ostali plinovi, poznatiji pod nazivom staklenički plinovi, a to su ugljični dioksid, dušikov oksid i metan. Spomenuti staklenički plinovi ponašaju se poput pokrivača oko planeta Zemlje te zadržavaju toplinu sunčevih zraka, pa se stoga i govori o efektu staklenika. Upravo taj efekt staklenika omogućava Zemlji odgovarajuću temperaturu za život, te bi bez efekta staklenika, Zemlja bila poput ostalih planeta u Solarnom sustavu. Kao primjer može se spomenuti Mars čija je temperatura -60 stupnjeva Celzijusa i Veneru čija je temperatura 450 stupnjeva Celzijusa.

Treba nadalje razjasniti i kako svjetlost od strane Sunca na Zemljinu površinu dolazi na način da ista upija dio te energije koju emitira Sunce, upravo sa svrhom kako bi se planet zagrijao, dok se višak energije vraća u svemir. U ovoj interakciji bitni su ugljikov dioksid, koji tu energiju zadržava ili bolje rečeno zarobljava te ju vraća na Zemlju, a samim time se Zemlja još više zagrijava. Sam efekt staklenika predstavlja u konačnici problem, ukoliko je isti prejak, što ujedno označava povećanje temperature. Samo povećanje temperature posljedično dovodi do otapanja leda na Arkitku i Antarktiku, kao i do otapanja ledenjaka na ostalim područjima. Otapanjem istih dolazi do povećanja količine vode koja se onda izljujeva u oceane i mora, a što ujedno znači i podizanje njihove razine.

Podizanje razine mora znači problem za brojne otoke, ali i mjesta i gradove koji su smješteni na samoj obali. Ova posljedica klimatskih promjena u biti znači nestajanje niza priobalnih odredišta. Također, posljedica je i porast poplava, posebice na određenom području, poput

⁴⁵NSW Government, Adapt NSW: *Causes of Climate Change*. <https://www.climatechange.environment.nsw.gov.au/causes-climate-change> (Pristupljeno 08.05.2024.)

zemalja u Aziji, odnosno u Kini, Indoneziji, na Filipinima, te drugim. Osim što predstavljaju opasnost za tamošnje stanovništvo, poplave predstavljaju i opasnost za usjeve i farme, odnosno za izvor hrane stanovništva.

Zbog podizanja temperature planete, događa se još jedna negativna posljedica, odnosno zagrijavaju se i oceani, te samim time i isparavaju na puno brži način, a što je u uzročno – posljedičnoj vezi s pojavom brojnih oluja, kao i enormne količine padalina.

Za zaključiti je kako upravo globalno zatopljenje znači pojavu i uzrok ekstremnih vremenskih prilika, odnosno sve češću pojavu duljih radoblja suša, te duljih toplinskih valova. Navedeno znatno utječe na samo tlo, odnosno gubitak vlažnosti istog, a samim time povećava se mogućnost od pojave brojnih šumskih požara. Globalno zatopljenje utječe na ekosustav zemlje kako na moru, tako i na kopnu, te dovodi do migracija životinja koje su primorane na traženje novih područja za život, iz jednostavnog razloga kako bi opstale, odnosno preživjele. Pojedine jedinke, nisu u mogućnosti naći novo stanište, te umiru.

Ovdje ponovno treba spomenuti i učinke sagorijevanja fosilnih goriva, jer prilikom ovog procesa plin fosilnih goriva se oslobađa, te dolazi u dodir s većom količinom vrućeg zraka, a što kao posljedicu ima stvaranje smoga. Smog je gusti zagađivač zraka koji je vrlo otrovan.⁴⁶

No, postoji i prirodni pročišćivač zraka, odnosno šume koje se zapravo ponašaju kao pluća Zemlje, te su itekako bitan ekološki faktor u ublažavanju posljedica promjena klime. Šume su jedno i jedino utočište brojnim biljnim i životinjskim jedinkama, a ovdje treba spomenuti i deforestaciju⁴⁷ koja zapravo pojačava ispuštanje stakleničkih plinova. Deforestacijom se uništavaju biljke, drveća i šume, koji zapravo apsorbiraju ugljični dioksid, te se na taj način omogućava da spomenuti plin bez ikakve prepreke zagađuje zrak, te posljedično i samo zdravlje ljudi.

I na koncu, nije zanemariv, već je itekako bitan utjecaj klimatskih promjena na sam turizam, što je i tema ovog rada. Pitanje koje se logično nameće jest upravo pitanje koliko je zapravo sam turizam spreman na sve, do sada spomenute i detaljno opisane klimatske promjene? KPMG – ove (Klynveld, Peat, Marwick, Goerdeler) procjene istraživanja regulatornih, fizičkih

⁴⁶Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Smog" – *Encyclopedia Britannica*, (2022). <https://www.britannica.com/science/smog> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁴⁷Deforestacija – proces ili postupak putem kojeg se na nekom području uklanjanju šume u svrhu dobivanja novih poljoprivrednih i drugih površina

i reputacijskih rizika za klimatske promjene smatra kako je turizam jedan od šest najrizičnijih i najmanje pripremljenih aktivnosti za borbu protiv klimatskih promjena.⁴⁸

Stoga i ne čudi kako je na Summitu o turizmu i klimatskim promjenama, 2007. godine u Londonu, izjavljeno kako upravo klimatske promjene pozivaju svijet turizma na revoluciju. To pojednostavljeno rečeno znači kako je i sam turizam postao dio zajedničkog djelovanja prema cilju Ujedinjenih Naroda za klimatsko djelovanje da do 2050. godine isti kao grana gospodarstva postane klimatski neutralan, odnosno da ima neto nula emisija. No, ne postoji jasno definirana uputa ili strategija kako doći do takvog cilja smanjenja emisija, a nedostatak jasno definirane upute ostavlja turizam otvorenim za niz optužbi za greenwashing⁴⁹ od strane brojnih ekoloških organizacija. To ujedno predstavlja i sporiji, te znatno otežan način privlačenja investitora, radnika, a u konačnici i same turističke potražnje. Istupi brojnih svjetskih čelnika pokazali su, zapravo, da mnogi nisu internalizirali veličinu ugljičnog i klimatskog rizika za sektor.⁵⁰ No, isto tako upozoreno je na činjenicu da klimatske promjene već imaju utjecaj na turizam te da je održivost turizma u pojedinim destinacijama već ugrožena. Analiza prilagodbe turizma klimatskim promjenama i politika ublažavanja u zemljama OECD–a utvrdila je da je „trenutna nacionalna turistička politika, uz nekoliko iznimaka, neadekvatna razmjerima, kako za ublažavanje, tako i za prilagodbu.“⁵¹

Ovdje treba podsjetiti na poseban uzročno – posljedični odnos turizma i zaštite okoliša. Odnosno, kvaliteta okoliša je bitna za uspjeh turizma, a s druge strane, turizam može postati razlog značajnih pritisaka i utjecaja na okoliš. Što se tiče negativnih učinaka razvoja turizma, isti se očitavaju u tri glavna područja, a to su: opterećenje prirodnih resursa, onečišćenje i fizički utjecaji pod kojima spada degradacija okoliša. Turizam i klimatske promjene su međusobno komplementarni. Sam turizam pogoduje povećanju emisija stakleničkih plinova koji velikim dijelom proizlaze iz prijevoza turista, dok se s druge strane susreće s negativnim učinkom globalnog zatopljenja. Naime, upravo prijevozna sredstva koja se svakodnevno

⁴⁸KPMG, *Climate Changes Your Business*. KPMG: Amsterdam, The Netherlands, (2013). https://www.greenbiz.com/sites/default/files/document/Climatechang_riskreport.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁴⁹Greenwashing – zavaravanje potrošača i javnosti od strane gospodarskog subjekta vezano uz ekološke performance proizvođači prikriju stvarnih namjera iza prividnih ekoloških napora

⁵⁰Gössling, S., Scott, D., (2018):*The Decarbonisation Impasse: Global Tourism Leaders' Views On Climate Change Mitigation*. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669582.2018.1529770> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁵¹OECD/United Nations Environment Programme (2011):*Climate Change and Tourism Policy in OECD Countries*, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing. https://www.mlit.go.jp/kankocho/naratourismstatisticsweek/statistical/pdf/2011_Publication_Climate.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

koriste imaju znatan negativan utjecaj na okoliš te se stoga brojni turisti okreću alternativnim gorivima i prijevoznim sredstvima na alternativan način, poput hibrida i električnih vozila, kada se govori o osobnom prijevozu, a što u konačnici garantira energetske učinkovit prijevoz i manje zagađenje okoliša. Kako i ostala prijevozna sredstva koja turisti koriste pri putovanju na željeno odredište imaju loš utjecaj na okoliš, isti sve češće traže opcije putovanja koje uključuju tzv. zeleni, odnosno čišći prijevoz. No, treba naglasiti kako klimatske promjene utječu, osim na izbor prijevoza, i na izbor odredišta turista, te sve ono što uključuje njihov boravak na odabranoj lokaciji. Preferiraju se lokacije s nešto umjerenijom klimom, koje zbog njihove geografske lokacije omogućavaju istovremeno uživanje u prirodi, kao i na samom moru.

Da turizam može biti održivija aktivnost industrije, govore i posljedice nakon pandemije COVID – 19. Zatvaranjem granica te ograničavanjem putovanja, onečišćenje okoliša znatno je smanjeno. Studija objavljena u časopisu „Nature Climate Change“ početkom travnja 2020. godine donijela je zanimljive podatke o smanjenju emisija za 17%.⁵² Ne samo da je ovo bolji izbor za okoliš, već je i ključni način da se zadovolje rastući zahtjevi putnika za održivošću.

2.3. Opažene klimatske promjene u Republici Hrvatskoj

Klimatske promjene predstavljaju globalni problem u 21. stoljeću i predstavljaju izazov za čovječanstvo jer utječu na ekološke i društvene aspekte i usporavaju održivi razvoj. Utječu na učestalost i intenzitet ekstremnih vremenskih prilika, (kao što su oborine, poplave, suše, toplinski valovi i požari) i postupne promjene klime (poput povećanja temperature, porast razine mora, širenje sušnih područja), utječu na okoliš i pogoršavaju postojeće probleme, kao što su smanjenje bioraznolikosti i slabljenje ekosustava. Kada se priča o klimatskim promjenama i njihovom utjecaju, treba naglasiti kako je Republika Hrvatska među zemaljama koje su ugrožene od strane istih. Republika Hrvatska najvećim dijelom pripada Mediteranskoj obali. Prema međunarodnim rezultatima klimatskog modeliranja (IPCC – Međuvladin panel o klimatskim promjenama i EEA – Europski gospodarski prostor), mediteranska regija je označena kao klimatska „vruća točka“ gdje je već postignut prosječni porast od 1,5 stupnjeva Celzijusa, s posebno izraženim učincima klimatskim promjena, a to su ekstremni vremenski uvjeti, porast razine mora i širenje sušnih područja. Klimatske su promjene također prepoznate

⁵²Ronaghi, M. i Scorsone, E.: *The Impact of COVID – 19 Outbreak On CO2 Emissions in the Ten Countries with the Highest Carbon Dioxide Emissions.* <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10281825/> (Pristupljeno 08.05.2024.)

kao “sigurnosna prijetnja, rizik i izazov za Republiku Hrvatsku” prema “Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske“, koji predviđa djelovanje usmjereno na jačanje otpornosti na klimatske promjene i smanjenje rizika.⁵³ U Republici Hrvatskoj opažene klimatske promjene se mogu uočiti u ekstremnim vrućinama, sušnim i kišnim razdobljima. Ovakvi će uvjeti utjecati na zdravlje stanovništva. Gospodarski sektori, poput poljoprivrede, ribarstva, energetike i turizma izravno će osjetiti posljedice klimatskih promjena.⁵⁴ Jadransko more je osjetljivo na klimatske promjene i već su uočene promjene u flori i fauni. Krajem 20. stoljeća, kada je porast temperature mora, u odnosu na prethodna razdoblja, prvi put otkriven, ribari u Istri su počeli primjećivati u njihovim ulovima tada nepoznate vrste riba, poput sredozemne barakude i strijele bjelice. Neke od tih novih uočenih vrsta riba su grabežljive pa njihova kolonizacija predstavlja izravnu prijetnju na uobičajene lokalne vrste i utječu na ribolov u smislu nestabilnosti ukupne vrijednosti i kvalitete ulova.⁵⁵

Hrvatska infrastruktura koja je potrebna turistima da uživaju u punom potencijalu hrvatskog turizma je pod prijetnjom od obalne poplave u slučaju porasta razine mora. Porast razine mora za 1,8 do 2m do 2100. godine bilo bi dovoljno da izazove ozbiljne poplave koje bi oštetile povijesne jezgre Dubrovnika, Splita, Trogira i Šibenika, povijesne infrastrukture koje su dio UNESCO – ve svjetske baštine.⁵⁶ Sušna ljeta s ekstremnijim vremenskim nepogodama i porast razine mora mogu ugroziti napredak u ljudskom i gospodarskom razvoju. Smanjena funkcionalnost različitih infrastrukturnih sustava, kao što je nedostatak opskrbe vodom ili propadanje ekosustava (koji je važan za turizam i bioraznolikost) zbog povećanja temperature može ozbiljno naštetiti turističkom sektoru. Na primjer, u 2015. godini šumski požari koji su bili uzrokovani porastom temperature potaknuli su općinsko poglavarstvo Dubrovačko – neretvanske županije da proglase izvanredno stanje. Ti su požari uništili stotine hektara zemlje, uključujući nekoliko manjih vinograda, koji su vrlo bitan dio lokalnog turističkog gospodarstva.⁵⁷ Također, 2017. godine u vrhuncu turističke sezone, požari su zahvatili drugi

⁵³Narodne Novine (73/17): *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_73_1772.html (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁵⁴Vodič za sindikate. *Prilagodba klimatskim promjenama i svijet rada*. https://www.etuc.org/sites/default/files/page/file/2020-08/ETUC-adaptation-climate-guide_HR.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁵⁵Faculty of Natural Sciences: *In the Sea of Changes, Guide for Recognition of Newly Arrived Fish and Crustaceans in the Adriatic*. https://fpz.unipu.hr/download/repository/Guide_for_recognition_of_newly_arrived_fish_and_crustaceans_in_the_Adriatic.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁵⁶Reimann, L., Vafeidis, T. A., Brown, S., Hinkel, J., Tol, R.: *Mediterranean UNESCO World Heritage at Risk From Coastal Flooding and Erosion due to Sea – Level Rise*. <https://www.nature.com/articles/s41467-018-06645-9> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁵⁷Joseph, D.: *Fire Destroys Grgich Wines in Croatia*. <https://www.decanter.com/wine-news/fire-destroys-grgich-wines-in-croatia-269297/> (Pristupljeno 08.05.2024.)

najveći grad u državi i poznatu turističku destinaciju, Split. Požari su uništili nekoliko kuća i desetak automobila je izgorilo. Vlada je mobilizirala vojsku u pomoć vatrogascima i policiji kako bi se spriječilo širenje požara u gusto naseljenim dijelovima grada.⁵⁸ Trenutno nema izmjerenih procjena potencijala utjecaja klimatskih promjena na budućnost financijskih priljeva od turizma u Republici Hrvatskoj. Turizam čini četvrtinu BDP – a zemlje dok zapošljava trećinu radne snage u zemlji i bilo kakav utjecaj izazvan klimatskim promjenama u turističkom sektoru imat će negativne posljedice na zemlju i ostale sektore povezane s turizmom.⁵⁹ Republika Hrvatska mora biti spremna na klimatske promjene koje ju mogu itekako ugroziti. Obzirom da se Republika Hrvatska geografski većim dijelom nalazi na Mediteranu, zbog otapljanja ledenjaka diljem svijeta i snježnog pokrivača, državi prijete poplave do kojih može doći. Zbog takvih situacija Republika Hrvatska je napravila strategiju pod nazivom “Prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu”. O navedenoj će se strategiji više pisati tokom ovog diplomskog rada. Ukratko, Republika Hrvatska se suočava s brojnim ekološkim rizicima, među kojima su klimatske promjene najveća prijetnja. Ove klimatske promjene nameću trošak hrvatskom gospodarstvu i smanjuju kvalitetu života hrvatskih građana.

⁵⁸Ilić, I.: *Croatian Firefighters Struggle to Control Blaze in Split Area*.
<https://www.reuters.com/article/idUSKBN1A21FQ/> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁵⁹Peleikis, J., Grätz, M., Brnada, I.: *Adaptation to Climate Change in Croatia*.
<https://www4.unfccc.int/sites/NAPC/Documents%20NAP/Adaptation%20Strategies%20and%20Plans/Adaptation%20to%20Climate%20Change%20in%20Croatia.pdf> (Pristupljeno 08.05.2024.)

3. Utjecaj klimatskih promjena na turizam

Klimatske promjene utječu na sve sfere života, te slijedom navedenog znatno utječu i na turizam. No, postavlja se pitanje u kojoj je mjeri zapravo turizam spreman za klimatske promjene koje su neizbježne, odnosno priprema li se uopće turizam kao izuzetno bitna gospodarska grana na sve ono što će iz klimatskih promjena proizaći. KPMG – ove (Klynveld, Peat, Marwick, Goerdeler) procjene istraživanja regulatornih, fizičkih i reputacijskih rizika za klimatske promjene smatraju kako je turizam jedna od šest najrizičnijih i najmanje pripremljenih sfera gospodarstva za borbu protiv klimatskih promjena.⁶⁰

Naime, promatrajući način na koji turizam funkcionira, te ono što određeno odredište čini zanimljivim za turiste su svakako prirodne ljepote te uz njih i adekvatni, odnosno odgovarajući klimatski uvjeti. Kako se povoljni klimatski uvjeti mijenjaju, oni utječu na već spomenute prirodne ljepote, a samim tim i na turizam. Utjecaj klimatskih promjena na turizam, te samim time i utjecaj turizma na klimatske promjene može se promatrati u oba smjera jer koliko klimatske promjene utječu negativno na turizam, toliko i sam turizam može negativno utjecati na klimatske promjene, odnosno ubrzati njihov negativni učinak. Stoga se i postavlja gore navedeno pitanje o spremnosti turizma kao takvog na klimatske promjene.

Unatoč konferencijama na temu turizma i klimatskih promjena, a o čemu se već detaljno govorilo u ovom radu, te definiranju problema koje klimatske promjene čine, postavljajući kao bitan cilj smanjenje emisije stakleničkih plinova, ostaje činjenica da ne postoje jasne strategije, posebice gledajući kroz prizmu turizma, kako taj cilj i postići.

Nedostatak vjerodostojne strategije, ostavio je turizam na vjetrometini optužbi za greenwashing⁶¹ od strane brojnih organizacija za zaštitu okoliša i samim time otežao postupak privlačenja investitora, zaposlenika i same potražnje. Na konferencijama je definirano kako klimatske promjene već utječu na turizam, te dapredstavljaju značajan fizički, gospodarski i reputacijski rizik za razvoj turizma, odnosno, drugim riječima kako je održivost turizma u pojedinim destinacijama ugrožena. Analiza prilagodbe turizma klimatskim promjenama i politika ublažavanja u zemljama OECD–a utvrdila je da je „trenutna nacionalna turistička

⁶⁰KPMG, Climate Changes Your Business. KPMG: Amsterdam, The Netherlands, (2013).

https://www.greenbiz.com/sites/default/files/document/Climatechang_riskreport.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁶¹Greenwashing – zavaravanje potrošača i javnosti od strane gospodarskog subjekta vezano uz ekološke performance proizvođači prikrijuvanje stvarnih namjera iza prividnih ekoloških napora

politika, uz nekoliko iznimaka, neadekvatna razmjerima, kako za ublažavanje, tako i za prilagodbu.“⁶²

Kao što je već rečeno učinak klimatskih promjena, koje su prisutne i neminovne, na turizam ne utječu na način da su posljedice odmah vidljive, već se iste pokazuju promatrajući dugoročni period. Naime, zagađenje flore i faune određenog turističkog odredišta ne dolazi do izražaja odmah i u početnom stadiju, već je vidljivo postepenim uništavanjem. Primjerice, turistička odredišta smještena na obali, nisu odmah pogođena negativnom posljedicom klimatskih promjena kao što je podizanje razine mora, no, gledajući dugoročno, odnosno višegodišnje razdoblje, porast razine mora predstavlja ozbiljnu prijetnju tim turističkim odredištima, njihovoj infrastrukturi, te samoj bioraznolikosti mora. Zimska odredišta s druge strane suočavaju se s problemom globalnog zatopljenja kao posljedice znatne emisije stakleničkih plinova, te sama zimska sezona postaje puno kraća i bez snijega, kao jednog od glavnih turističkih aduta brojnih skijališta i planinskih odredišta.

3.1. Početci i trenutno stanje utjecaja klimatskih promjena na turizam

Klimatske promjene i njihov utjecaj su prve vidljive učinke imale s industrijskom revolucijom, odnosno razvojem iste koncem 18. stoljeća. Industrijskom revolucijom, odnosno ubrzanim industrijskim razvojem došlo je do zagrijavanja atmosfere na potpuno neprirodan način, a što je kao posljedicu imalo značajno povećanje temperature same Zemlje u vrlo kratkom vremenskom razdoblju. Tada je zapravo započela i borba protiv negativnih posljedica klimatskih promjena, no u isto vrijeme kreće i sve veća proizvodnja stakleničkih plinova, a što je za rezultat imalo povećanje koncentracije ugljikovog dioksida, metana i dušikovog dioksida u samoj atmosferi.

Početak korištenja strojeva označio je poboljšanje u samoj organizaciji transporta, što je pak omogućilo i sam razvoj turizma, odnosno povećana je mogućnost turističkih kretanja putem parnih brodova, željeznice, te pokretanjem industrije osobnih automobila.

⁶²OECD/United Nations Environment Programme (2011): *Climate Change and Tourism Policy in OECD Countries*, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing. https://www.mlit.go.jp/kankocho/naratourismstatisticsweek/statistical/pdf/2011_Publication_Climate.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

Tako je u konačnici razvoj industrije doveo do razvoja masovnog turizma:⁶³

- izum parnih strojeva i njihova uporaba u prometu
- povećanje prihoda zbog masovne proizvodnje proizvoda
- razvoj željezničkog prometa i izum lokomotiva
- smanjenje radnih sati kao rezultat mehanizacije
- pojava i povećanje slobodnog vremena u kojemu radnička klasa može obaviti aktivnosti koje će omogućiti njihovu osobnu obnovu
- povećanje prava na plaćeni godišnji odmor
- zaštita osobnih prava radnika uz povećanje sindikalnog djelovanja
- sve veći fenomen urbanizacije.

Utjecaj klimatskih promjena i posljedice odražavale su se i odražavaju se u velikoj mjeri na promjene trendova u turizmu, a već spomenuto povećanje emisija stakleničkih plinova kao i povećanje temperature, dovelo je do promjena u trajanju sezona, flore i faune u turističkim odredištima, dok pojedina odredišta mogu izgubiti u konačnici samu privlačnost. Kada se govori o povećanju temperature, treba spomenuti i povećanje temperature mora, te je tako u 2019. godini zabilježena najviša temperatura oceana⁶⁴, a porastom temperature mora dolazi do promjene raspodjela i migracija morskih vrsta. Kada se govori o utjecaju klimatskih promjena treba spomenuti i ekstremne uvjete gdje primjerice, suše i poplave kao posljedicu imaju smanjeni urod u grani poljoprivrede što se odražava, ne samo na prehrambenu industriju, već i na sami turizam jer u ponudi nema lokalnih namirnica, već onih iz uvoza, odnosno onih koje nisu karakteristične za određeno turističko područje. Ekstremni uvjeti utječu i na zdravlje turista, te samog stanovništva, a treba spomenuti i smanjenje padalina koje se odražava na vodostaje te u konačnici i smanjenje izvora pitke vode, što je u uzročno – posljedičnoj vezi s povećanjem broja požara.

Gledajući općenito, za zaključiti je kako klimatske promjene znatno utječu na turizam, te se kao nužnost nameće održivi turizam u okviru kojeg treba ublažiti štete kako od negativnih posljedica klimatskih promjena tako i od masovnog turizma.

⁶³Senge, D. (2021): *Chronology of the Interaction Between the Industrial Revolution and Modern Tourism Flows*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1681534> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁶⁴Singh, P., Wolf, F., Reiser, D., (2021): *Influences of Climate Change on Tourism Development in Small Pacific Island States*. <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/8/4223> (Pristupljeno 08.05.2024.)

3.2. Ublažavanje i prilagodba klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj

Prevenција i upravljanje katastrofama, kao i prilagodba klimatskim promjenama, odgovor je na lokalne/regionalne probleme koje lokalne/regionalne uprave trebaju rješavati kako bi se smanjio potencijalni učinak katastrofe na njihovom području. Prirodne katastrofe i utjecaji klimatskih promjena mogu imati značajan utjecaj na socioekonomski razvoj. Ulaganje u prevenciju i prilagodbu klimatskim promjenama doprinosi očuvanju postojeće imovine i donosi visok ekonomski povrat u kojemu je trošak djelovanja znatno manji od troška nedjelovanja.

Kada se sagleda sveukupna situacija u Republici Hrvatskoj, može se uočiti kako su klimatske promjene već počele. Sve je više dokaza da je Republika Hrvatska pod utjecajem klimatskih promjena, a s obzirom da velikim dijelom spada u Mediteransku regiju, prijete joj poplave do kojih može doći zbog povećanja razine mora. Klimatske promjene snažno utječu na okoliš te potenciraju postojeće okolišne probleme, poput pada bioraznolikosti i slabljenja usluga koje ekosustavi pružaju. Ranjivost nekih gospodarskih sektora jest gotovo akutna naročito poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, energetike i turizma, jer uspješnost svih tih sektora u velikoj mjeri ovisi o klimatskim čimbenicima.⁶⁵ Prema izvješću Europske agencije za okoliš (EEA) Republika Hrvatska spada u skupinu od tri europske zemlje s najvećim kumulativnim udjelom šteta od ekstremnih vremenskih i klimatskih događaja u odnosu na bruto nacionalni proizvod (BNP). Računa se da su ti gubici u razdoblju od 1980. do 2013. godine, odnosno kroz 33 godine, bili oko 2 milijarde i 250 milijuna eura, odnosno u prosjeku oko 68 milijuna eura godišnje. Prema nekim procjenama između 2000. i 2007. godine ekstremni vremenski uvjeti nanijeli su poljoprivrednom sektoru štetu od 173 milijuna eura, dok je suša 2003. godine prouzročila štetu između 63 i 96 milijuna eura energetske sektoru. Procjenjuje se, također, da je u kolovozu 2003. godine stopa smrtnosti bila za 4 % viša uslijed toplinskog udara. Iznos ukupno prijavljenih šteta za razdoblje od 2013. godine do 2018. godine, odnosno kroz 6 godina bili su oko 1.8 milijarde eura, što iznosi oko 295 milijuna eura godišnje. Iznimni gubici su značajno porasli u 2014. i 2015. godini (2 milijarde i 830 milijuna eura).⁶⁶ Pojedini gospodarski sektori bili su u tom razdoblju značajnije pogođeni. Klimatske promjene su prepoznate i kao

⁶⁵Zakon.hr.: *Strategija „Prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2040. godine s pogledom na 2070. godinu.“* <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=44295> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁶⁶Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: *Strategija „Prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2040. godine s pogledom na 2070. godinu.“* https://mingo.gov.hr/UserDocsImages/klimatske_aktivnosti/klima/prilagodba/strat_prilagodbe_rh_2020.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

„sigurnosna prijetnja, rizik i izazov za Republiku Hrvatsku“, stoga Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske predviđa djelovanje u pravcu jačanja otpornosti na klimatske promjene i smanjenja rizika.⁶⁷ Izradi Strategije prilagodbe prethodila je izrada tzv. Zelene knjige, koja se temeljila na tehničkim dokumentima: klimatsko modeliranje s projekcijama klime za Republiku Hrvatsku do 2040. odnosno 2070. godine; analiza utjecaja klimatskih promjena i ranjivosti na projicirane klimatske promjene; definiranje početnog programa mjera koje će biti moguće primjenjivati u procesu prilagodbe klimatskim promjenama; analiza troškovne učinkovitosti mjera i procjene potrebe jačanja kapaciteta za provedbu prilagodbe klimatskim promjenama. Svrha Zelene knjige bila je potaknuti i pokrenuti raspravu na nacionalnoj razini o svim bitnim pitanjima važnima za prilagodbu klimatskim promjenama. Nakon konzultacija s ključnim dionicima izrađena je tzv. Bijela knjiga u koju su ugrađeni i zaključci javnih rasprava. Kroz postupak strateške procjene utjecaja na okoliš definirale su se mjere zaštite okoliša koje su uključene u Strategiju prilagodbe.⁶⁸

Hrvatski Sabor je dana 07. travnja 2020. godine donio strategiju pod nazivom „Prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu“. Strategija predstavlja viziju koja glasi: „Republika Hrvatska otporna na klimatske promjene“. U navedenoj strategiji definirani su sljedeći ciljevi:⁶⁹

- a) smanjiti ranjivost prirodnih sustava i društva na negativne utjecaje klimatskih promjena
- b) povećati sposobnost oporavka nakon učinaka klimatskih promjena
- c) iskoristiti potencijalne pozitivne učinke, koji također mogu biti posljedica klimatskih promjena

U navedenoj strategiji su navedene mjere za prilagodbu klimatskim promjenama u sektoru turizma, a te mjere su sljedeće:⁷⁰

- a) integriranje klimatskih promjena u strategiju razvoja turizma
- b) osviješćivanje stručnjaka uključenih u turistički sektor o utjecaju, rizicima i mogućnostima prilagodbe klimatskim promjenama
- c) poticanje edukacije učenika srednjih škola i studenata o klimatskim promjenama
- d) jačanje otpornosti turističke infrastrukture na različite vremenske ekstreme

⁶⁷Narodne Novine (73/17): *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_73_1772.html (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁶⁸Narodne novine (46/20): *Strategija „Prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2040. godine s pogledom na 2070. godinu.“* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_46_921.html (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁶⁹Ibidem

⁷⁰Ministarstvo turizma i sporta: *Međuodnos klime i turizma*. https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_odrzivi_web/230510-medj_kl.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

e) jačanje otpornosti lokalnih zajednica u sektoru turizma.

Strategija „Prilagodba klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj u razdoblju do 2024. godine s pogledom na 2070. godinu“ koristi sljedeće mehanizme za oporavak i otpornost na klimatske promjene:⁷¹

- ugradnja klimatske i okolišne politike u sve sektore
- 30% proračunskih rashoda Europske unije ide prema ostvarivanju klimatskih promjena.

U Nacionalnim planovima oporavka i otpornosti država članica treba se doprinijeti zelenoj tranziciji, rješavati izazove koji iz toga proizlaze i najmanje 37% od ukupnih dodijeljenih sredstava Nacionalnom planu oporavka i otpornosti (NPOO) treba se odvajati za klimatske promjene. Što se tiče Nacionalnih planova oporavka i otpornosti, tu spadaju:⁷²

- Strategija razvoja održivog turizma u Republici Hrvatskoj do 2030. godine
- Nacionalni plan razvoja održivog turizma Republike Hrvatske s akcijskim planom 2023. – 2027. godine (nacrt)
- Zakon o turizmu (nacrt)
- Satelitski račun održivog razvoja u Republici Hrvatskoj (u tijeku)
- Financijski instrumenti/NPOO javni poziv završen, evaluacija projekta u tijeku (EU Taksonomija)
- promocija, informiranje i edukacija dionika u turizmu i šire javnosti/WEB stranica, radionice, konferencije...
- razni oblici suradnje s lokalnom, EU i međunarodnom zajednicom.

Strategija „Niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu“ za krajnji cilj ima smanjenje emisija CO₂ za 55% do 2030. godine, odnosno da se postigne klimatska neutralnost do 2050. godine.⁷³ Navedena strategija služi kao dokument koji usmjerava tranziciju Republike Hrvatske prema niskougljičnom gospodarstvu i učinkovitim korištenju resursa za održivi razvoj. Opći ciljevi niskougljične strategije su sljedeći:⁷⁴

⁷¹Ministarstvo turizma i sporta: *Međuodnos klime i turizma*.

https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_odrzivi_web/230510-medj_kl.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁷²Ibidem

⁷³Narodne Novine (63/21): *Strategija “Niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu”*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_06_63_1205.html (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁷⁴Narodne Novine (63/21): *Strategija “Niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu”*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_06_63_1205.html (Pristupljeno 08.05.2024.)

- postizanje održivog razvoja temeljenog na znanju i konkurentnom niskougljičnom gospodarstvu i učinkovitom korištenju resursa
- povećanje sigurnosti opskrbe energijom, održivost energetske opskrbe, povećanje dostupnosti energije i smanjenje energetske ovisnosti
- solidarnost izvršavanjem obveza Republike Hrvatske prema međunarodnim sporazumima, u okviru politike EU – a
- smanjenje onečišćenja zraka i utjecaja na zdravlje te kvalitetu života građana.

U Republici Hrvatskoj klimatske promjene će utjecati na hidrologiju i vodne resurse, poljoprivredu, šumarstvo, javno zdravstvo, biološku raznolikost i prirodne kopnene ekosustave, morske ekosustave i riblje resurse te obalna područja. „Nacionalna strategija zaštite okoliša“ i „Nacionalni plan djelovanja na okoliš“ su dokumenti kojima se želi omogućiti cjelovita, djelotvorna i učinkovita provedba zaštite okoliša u Republici Hrvatskoj. Klimatske promjene dovode do ekonomskih gubitaka, a ti gubitci sve više rastu. Hrvatska, zajedno sa Češkom i Mađarskom pripada skupini država članica Europske unije s najvećim udjelom štete od ekstremnih vremenskih i klimatskih pojava u odnosu na BDP, s prosječnim godišnjim troškom od oko 68 milijuna eura.⁷⁵ Predviđa se da će naredne štete još više rasti u budućnosti, a ponajviše u sektorima poljoprivrede, ribarstva, turizma i prometa, s povećanjem troškova na nekoliko stotina milijuna eura.⁷⁶ Republika Hrvatska svojom veličinom i gospodarskom snagom može dati samo mali doprinos globalnom smanjenju stakleničkih plinova. Do velikih zemalja, onih koji znatno više doprinose povećanju emisija stakleničkih plinova (to su Indija, Kina i Sjedinjene Američke Države) je da poduzmu mjere za ublažavanje klimatskih promjena. Hrvatska je svoju predanost borbi protiv klimatskih promjena potvrdila kao potpisnica sporazuma i ugovora koji se bave klimatskim promjenama, globalnim zatopljenjem, emisijama CO₂ i smanjenjem stakleničkih plinova.⁷⁷

Prema Kyoto protokolu, kojeg je Republika Hrvatska potpisala 1999. godine, a ratificirala tek 27. travnja 2007. godine, država se obvezala na smanjenje emisija uvođenjem naknade za ugljik, promicanjem obnovljivih izvora energije, poticanjem energetske učinkovitosti i

⁷⁵European Environment Agency: *Economic Loses from Climate – Related Extremes in Europe*. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/direct-losses-from-weather-disasters-3/assessment-2> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁷⁶United Nations Development Programme: *Climate Change and its Impacts on Society and Economy in Croatia*. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/nhdr2008encroatia.pdf> (Pristupljeno 08.05.2024.)

⁷⁷Ministry of Environment and Energy: *Seventh National Communication and Third Biennial Report of the Republic of Croatia Under the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/2671905483_Croatia-NC7-BR3-2-96481035_Croatia-NC7-BR3-2-7.%20NC%20i%203.%20BR_resubmission_IX_2018_0.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

obvezom na smanjenje stakleničkih plinova. Što se tiče same prilagodbe klimatskim promjena u Republici Hrvatskoj se može dosta toga učiniti, poput edukacija dionika u turizmu, uvođenja edukacija u osnovne škole, srednje škole i fakultete, osiguravanja adekvatne turističke i druge infrastrukture.

4. Ispitivanje dionika o utjecaju klimatskih promjena na turizam

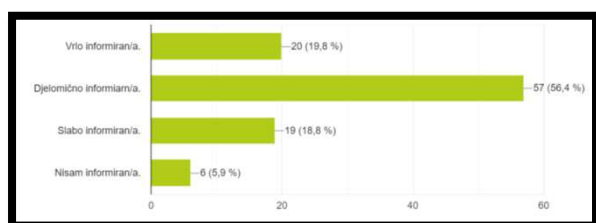
U ovom poglavlju će se osvrnuti na metodologiju istraživanja i rezultate istraživanja koji su dobiveni putem anketnog upitnika.

4.1. Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno putem anketnog upitnika. Anketa je predana ispitanicima putem raznih studentskih grupa na društvenoj mreži “Facebook” i prijatelja pod nazivom “Utjecaj klimatskih promjena na turizam”. Istraživanje se provodilo u vremenu od 12.05.2024. do 31.05.2024. godine. Svrha ovog istraživanja je bila da se vidi kako ljudi razmišljaju, da li su svjesni vremena u kojem se živi na koji način ispitanici utječu na okoliš i da im se ukaže na klimatske promjene, njihov utjecaj i probleme koji s njima dolaze. Anketni upitnik se sastoji od dva dijela. Prvi dio se sastoji od 21 pitanja koja su vrlo jednostavna za razumijeti i u kojemu se ispitanika ispituje o temi klimatskih promjena i njihovom utjecaju na turizam. Drugi dio anketnog upitnika se sastoji od šest pitanja koji se odnose na demografske karakteristike ispitanika. Anketu je ispunilo 101 ispitanik koji dolaze iz raznih gradova Republike Hrvatske. Klimatske su promjene od velike važnosti u današnjem svijetu iz razloga što predstavljaju jedan od najvećih izazova s kojima se čovječanstvo susreće. Zbog navedenog, istraživanje je provedeno kako bi se vidjelo da li je svaki pojedinac dovoljno i adekvatno informiran o važnosti zaštite i brige o okolišu i ujedno o borbi za smanjenje negativnih utjecaja klimatskih promjena na planet Zemlju.

4.2. Rezultati istraživanja

Istraživanje koje je provedeno u svrhu diplomskog rada je bilo potpuno anonimno i rezultati istraživanja prikazani su u nastavku.

Slika 1: Koliko ste informirani o klimatskim promjenama koje negativno utječu na turizam?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Iz priložene slike može se vidjeti kako je 56,4% ispitanika djelomično informirano o negativnom utjecaju klimatskih promjena na turizam. To govori da je većina ispitanika upoznata s pojmom klimatskih promjena i znaju da postoje.

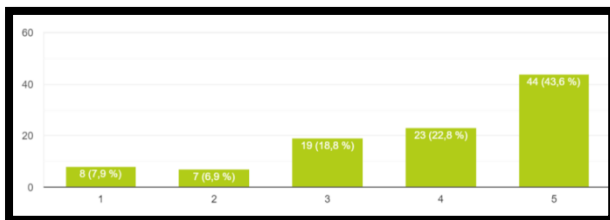
2. Po Vašem mišljenju kako su klimatske promjene već utjecale na turizam?

Na navedeno pitanje 76,24% ispitanika je napisalo svoje mišljenje o tome kako su klimatske promjene utjecale na turizam. Većina ispitanika je odgovorila jednom riječju, poput loše, dobro, nisu, jesu, dok je drugi dio ispitanika opširnije napisalo svoje mišljenje o tome kako su klimatske promjene utjecale na turizam. Navedeni odgovori su:

- utjecale su na način da dolazi do povećanja temperature, odnosno globalnog zatopljenja, dolazi do prenapučenosti u turističkim destinacijama, što dovodi do prevelikog onečišćenja okoliša, ali i zraka, što dodatno utječe na sam imidž turističke destinacije
- zbog povećanja temperature može se produžiti turistička sezona, to može utjecati i na podizanje razine mora te doći do uništenja obala, može doći do gubljenja prirodnih atrakcija, biljnih i životinjskih vrsta
- globalno zatopljenje – pozitivan utjecaj na turizam zasada, dok se ne prijeđe optimalna granica temperature i tada bi se broj turista mogao smanjiti
- obzirom da je temperatura zraka viša u doba godine kada to nije slučaj (rano proljeće, kasna jesen), turistička sezona (ljetna) se produžuje, a zimska turistička sezona se skraćuje
- devastacija prirodnih i antropoloških resursa
- još uvijek nisu značajno utjecale, no dovoljno da razmišljamo o nužnim procesima prilagodbe turizma
- jako negativno, u smislu da više nema flore i faune kao što je nekada bilo
- velik broj turista može dodatno naškoditi prirodi/turističkom prostoru (primjerice Hawaii), neka su područja postala nepristupačna, neka su čak i u potpunosti izgubljena (Antarktika, ako gledamo s turističkog aspekta), vrlo visoke temperature
- ekstremni klimatski uvjeti (visoke temperature, požari, poplave, nevremena) koja uvjetuju prilagođavanje i zahtjevaju spremnost na određene situacije
- toplinski valovi, nagle promjene vremena
- povećanje temperature zraka dovodi do povećanih troškova, primjerice za korištenje klima uređaja, do smanjenja snježnog pokrivača i kraće zimske sezone te povećan trošak za izradu umjetnog snijega, također porast temperature mora dovodi do promjene flore i faune, a i do porasta razine mora što može dovesti do uništavanja obalne infrastrukture, a time se troši više sredstava za zaštitu mora i okoliša, dok smanjenje padalina dovodi do problema s pitkom vodom i porasta požara

- velike vrućine uzrokuju osim povišene temperature nedostatak vode i redukcije u opskrbi vodom; kada netko na odmoru doživi redukciju vode tamo se više ne vraća. Požari su druga posljedica ekstremno visokih temperatura i biti turist u području koje je zahvaćeno požarom nije ugodno.

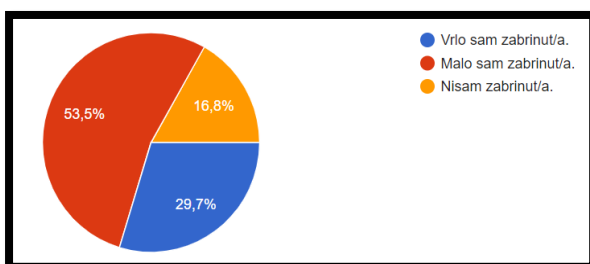
Slijedom odgovora ispitanika, za zaključiti je kako su isti svjesni posljedica klimatskih promjena na turizam i veliki dio ispitanika definira ih na ispravan način. No, isto tako vidljivo je kako dio ispitanika još uvijek nije u potpunosti svjestan svih posljedica klimatskih promjena te je za zaključiti kako je i nadalje potrebno raditi na podizanju svijesti stanovništva o potrebi djelovanja koje će dovesti do ublažavanja posljedica klimatskih promjena na turizam.

Slika 2: Uzrok klimatskih promjena je posljedica ljudske aktivnosti?

Izvor: obrada i izvor autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

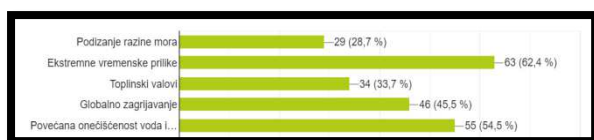
Da su klimatske promjene posljedica ljudske aktivnosti slaže se većina ispitanika, njih čak 44 (odnosno 43,6%), a njih 8 (odnosno 7,9%) se ne slaže.

Slika 3: Koliko ste zabrinuti zbog utjecaja klimatskih promjena na turizam?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

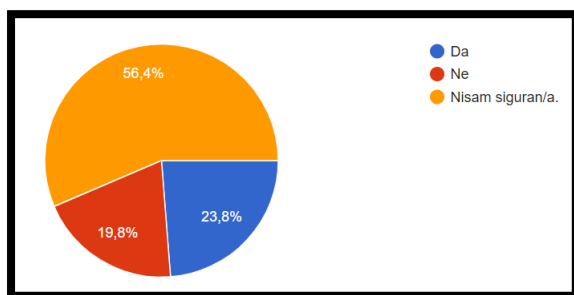
Iz priloženog može se uočiti kako je 53,5% ispitanika, odnosno 54 ispitanika, odgovorilo kako je malo zabrinuto oko utjecaja klimatskih promjena na turizam. 29,7% ispitanika je odgovorilo kako je vrlo zabrinuto oko utjecaja klimatskih promjena na turizam, dok je 16,8% ispitanika odgovorilo kako uopeće nisu zabrinuti oko klimatskih promjena.

Slika 4: Koje klimatske promjene smatrate najvećim izazovom za turizam?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Iz slike broj 4 analiziraju se odgovori ispitanika na pitanje “Koje klimatske promjene smatrate najvećim izazovom za turizam?”. Tu se ispitanicima nudio višestruki odabir odgovora. Većina ispitanika, točnije 62%, je označilo da najvećim izazovom za turizam smatraju ekstremne vremenske prilike. Nadalje, 54,5% ispitanika je odgovorilo kako najvećim izazovom za turizam smatraju povećanu onečišćenost voda i zraka, 45,5% ispitanika je odgovorilo kako najvećim izazovom smatraju globalno zagrijavanje, 33,7% ispitanika je odgovorilo da najvećim izazovom smatraju toplinske valove, a 28,7% ispitanika smatra da podizanje razine mora spada pod najvećim izazovom za turizam.

Slika 5: Mislite li da bi klimatske promjene mogle predstavljati prilike za nove vrste turizma?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na pitanje “Mislite li da bi klimatske promjene mogle predstavljati prilike za nove vrste turizma?” 56,4% ispitanika, odnosno 57 ispitanika je označilo da nisu sigurni. Ovaj podatak nam govori da većina ispitanika nije još toliko dobro upoznata s turizmom i njegovim podvrstama. 23,8% ispitanika je odgovorilo kako smatraju da bi klimatske promjene mogle predstavljati prilike za nove vrste turizma, dok je 19,8% ispitanika odgovorilo da klimatske promjene ne bi mogle predstavljati prilike za nove vrste turizma.

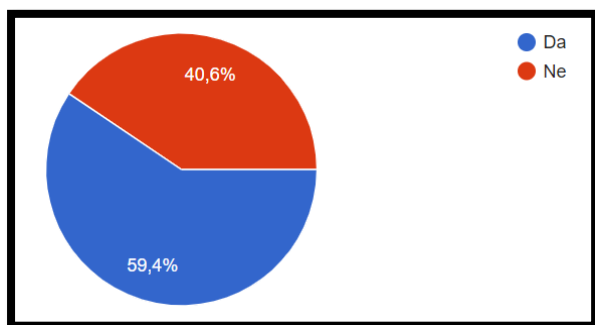
7. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdno, navedite primjer.

Navedeno pitanje je bilo otvorenog tipa gdje su ispitanici sami morali napisati koje vrste turizma oni smatraju da klimatske promjene imaju priliku razviti, kao i eventualno poboljšati osviještenost potrebe zaštite okoliša. Na to pitanje je odgovorilo 5,3% ispitanika.

Odgovori su:

- gorski turizam
- planinski turizam
- razvoj turizma u novim područjima
- neke podvrste održivog turizma
- drugi selektivni oblici turizma (poput gastro, kulturni, događajni sl.)
- odmor u planinskim predjelima, kao i seoski turizam uz rijeke i jezera
- ruralni turizam
- održivi turizam
- turizam prilagođen pojedincima, a ne masovni turizam razvijan na lokacijama koje omogućavaju dostupnost različitih sadržaja

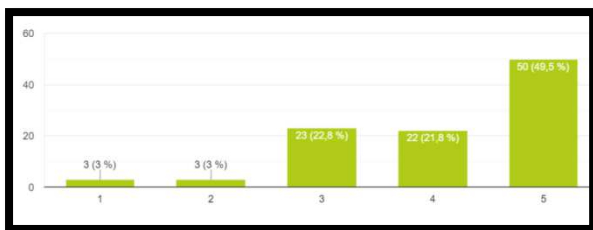
Iz navedenog se može iščitati kako ispitanici nisu dovoljno upućeni u alternativne vrste turizma te i dalje robuju masovnom turizmu, odnosno već prevaziđenim turističkim odredištima.

Slika 6: Biste li bili spremni platiti veću cijenu za ekološki prihvatljive/održive turističke aranžmane?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Prema priloženoj slici može se vidjeti kako je većina ispitanika, točnije njih 59,4%, odgovorilo kako su voljni platiti veću cijenu za ekološki prihvatljive/održive turističke aranžmane, dok su ostali ispitanici, njih 40,6%, odgovorilo kako nisu voljni platiti veću cijenu za ekološki prihvatljive/održive turističke aranžmane.

Slika 7: Koliko smatrate da je važno educirati se o utjecaju klimatskih promjena na turizam i njegovoj zaštiti?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na pitanje “Koliko smatrate da je važno educirati se o utjecaju klimatskih promjena na turizam i njegovoj zaštiti?” korišteno je linearno mjerilo od broja 1 do broja 5. Broj 1 označava odgovor “Nije važno”, dok broj 5 označava odgovor “Izuzetno je važno”.

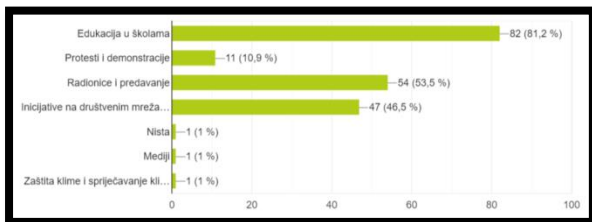
Iz priložene slike može se vidjeti kako je 49,5% ispitanika, odnosno 50 ispitanika, odgovorilo kako je vrlo važno educirati se o utjecaju klimatskih promjena na turizam i njegovoj zaštiti. Ovaj je odgovor jako pozitivan, jer nam govori kako je većini ispitanika vrlo važno educirati se o klimatskim promjenama. Nadalje, 22,8% ispitanika, je izjavilo kako im i je i nije važno educirati se o klimatskim promjenama, dok je 3% ispitanika izjavilo kako im uopće nije važno educirati se o klimatskim promjenama.

10. Koje promjene u svakodnevnom životu radite kako biste doprinijeli smanjenju klimatskih promjena i povećanju zaštite okoliša?

Navedeno pitanje je bilo otvorenog tipa gdje su ispitanici trebali sami napisati na koji način oni doprinose smanjenju klimatskih promjena i povećanju zaštite okoliša. Ispitanici koji su malo opširnije odgovorili na navedeno pitanje, su napisali sljedeće:

- ne konzumiram hranu životinjskog porijekla, štedim energiju
- vozim se javnim prijevozom, štednja vode i energije
- upotreba električnog automobila
- trudim se što manje koristiti prijevozna sredstva i ići pješice
- recikliranje otpada, živim u visoko energetskej zgradi
- kupnja od lokalnih proizvođača
- izbjegavanje brendova koji su neetički (kozmetika, hrana i sl.)
- upotreba platnenih vrećica za kupovinu
- nastojim ostaviti što manji otisak, ali bez ozbiljnih intervencija u industriji, prometu i trgovini mislim da neće biti rezultata
- korištenje kišnice
- korištenje solarne energije

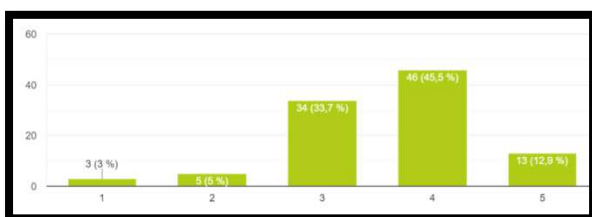
Većina ispitanika je odgovorila isto, a to je da recikliraju. Koliko god da je recikliranje dobro, toliko i nije jer većina toga što ljudi recikliraju završi na istom mjestu. Najveći zagađivač planeta je plastika. Iako većina ljudi to zna i reciklira plastiku, opće je poznato da se 90% plastike uopće ne reciklira i ta plastika završi u morima i oceanima. To je jako štetno za morski svijet zato što se ta plastika razrijedi na mikroplastiku i nanoplastiku i ona onda završava u morskim životinjama.

Slika 8: Koje vrste aktivnosti smatrate najučinkovitijima u podizanju svijesti o klimatskim promjenama?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Iz priloženog se vidi kako 81,2% ispitanika, odnosno njih 82, misli kako je edukacija u školama najučinkovitija aktivnost kod podizanja svijesti o klimatskim promjenama. Nadalje, jedna osoba je dala svoje mišljenje na ponuđene aktivnosti i napisala je da je “Zaštita klime i sprječavanje klimatskih promjena i sve vezano za klimu ispolitizirano i svi navedeni izvori nisu objektivni, nego su instrumenti propaganda i narativa koja se gura vezano za klimu”. Zanimljivo je da unatoč svim znanstvenim i stručnim podacima, statistikama i akademskim člancima koji su svakodnevno dostupni i dalje postoje ljudi koji će reći da je sve to samo propaganda. Svaki se dan nauči nešto novo vezano za klimu i klimatske promjene, a statistike su tu kako bi pokazale i dokazale promjenu u svijetu sada i prije nekoliko stotina godina.

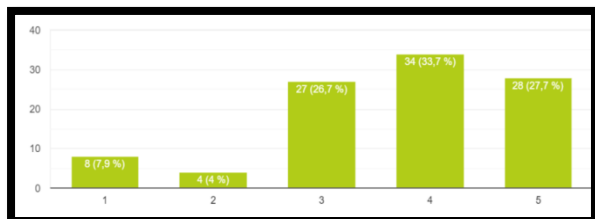

Slika 9: Smatrate li da je Jadransko priobalno područje (uključujući more i otoke) pod utjecajem klimatskih promjena?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na navedeno pitanje “Smatrate li da je Jadransko priobalno područje (uključujući more i otoke) pod utjecajem klimatskih promjena?” je napravljeno linearno mjerilo od broja 1 do broja 5, gdje broj 1 označava da klimatske promjene nisu nimalo utjecale na Jadransko priobalno područje, dok broj 5 označava da su klimatske promjene jako utjecale na Jadransko priobalno

područje. 45,5% ispitanika, odnosno njih 46, je odgovorilo da smatraju da klimatske promjene donekle utječu na Jadransko priobalno područje, dok je 3% ispitanika odgovorilo kako klimatske promjene nisu uopće utjecale na Jadransko priobalno područje.

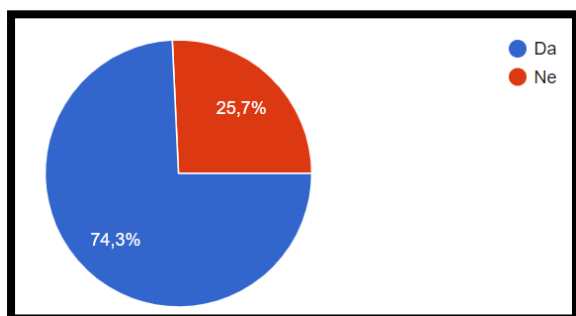

Slika 10: Smatrate li da će klimatske promjene imati utjecaj na Vaš način života?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na ovo pitanje se također koristilo linearno mjerilo od broja 1 do broja 5, u kojem broj 1 označava “U potpunosti se ne slažem”, dok broj 5 označava “U potpunosti se slažem”.

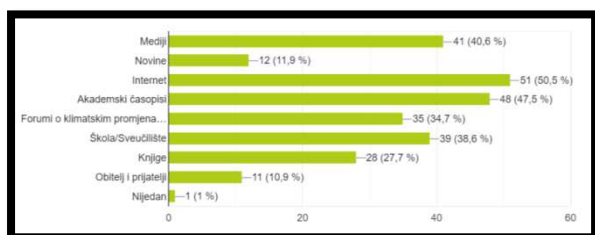
Iz priloženog se može vidjeti kako 33,7% ispitanika, odnosno njih 34, smatra kako će klimatske promjene utjecati na njihov način života, dok 7,9% ispitanika smatra kako klimatske promjene uopće neće utjecati na njihov način života.

Slika 11: Jesu li Vam informacije o klimatskim promjenama lako dostupne?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na navedeno pitanje može se vidjeti kako je 74,3% ispitanika, odnosno njih 75, odgovorilo kako su im informacije o klimatskim promjenama lako dostupne, dok je 25,7% ispitanika odgovorilo kako im informacije o klimatskim promjenama nisu dostupne.

Slika 12: Koje izvore informacija o klimatskim promjenama smatrate pouzdanima?

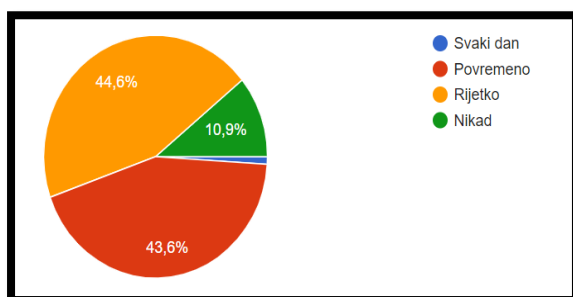
Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na navedeno pitanje ispitanici su imali mogućnost višestrukog odgovora. Većina njih je odgovorila da su im svi navedeni izvori (mediji, novine, internet, akademski časopisi, forumi o klimatskim promjenama, škola/sveučilište, knjige i obitelj i prijatelji) pouzdani. Kao najrelevantniji izvor, 50,5% ispitanika, je označilo Internet, što nije iznenađujuće iz razloga što je Internet danas dostupan svima.

Drugi po redu najčešći odgovor koji su ispitanici izabrali su akademski časopisi. 47,5% ispitanika je odgovorilo kako akademske časopise smatraju pouzdanim izvorom informacija, što također nije iznenađujuće jer su autori članaka koji su objavljeni u tim časopisima, na temelju samog školovanja i provedenih istraživanja, dovoljno kompetentni i smatraju se pouzdanim i točnim izvorom informacija.

Kao treći pouzdani izvor, 38,6% ispitanika smatra Školu/Sveučilište. U današnje vrijeme u školama i Sveučilištima se ne uči dovoljno o klimatskim promjenama i to je nešto što će se u budućnosti morati promijeniti kako bi buduće generacije od malih nogu mogle shvatiti sam pojam klimatskih promjena i na koji način oni sami mogu donijeti promjenu.

Što se tiče ostalih izvora koje ispitanici smatraju pouzdanim izvorom informacija su sljedeći: 40,6% ispitanika je označilo Medije kao pouzdani izvor informacija o klimatskim promjenama, 38,6% ispitanika je označilo Forume o klimatskim promjenama kao pouzdani izvor, 27,7% ispitanika je označilo knjige kao pouzdani izvor, 11,9% ispitanika je označilo novine kao pouzdani izvor, 10,9% ispitanika je označilo obitelj i prijatelje kao pouzdani izvor, dok je samo jedan ispitanik, odnosno 1%, označio kako nijedan izvor informacija ne smatra pouzdanim izvorom.

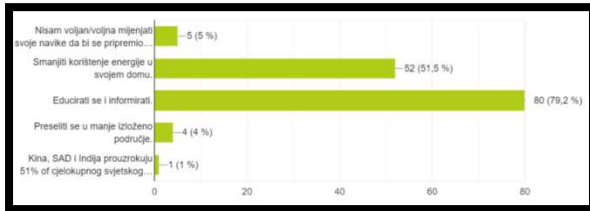

Slika 13: Koliko često razgovarate s obitelji i poznanicima o negativnom utjecaju klimatskih promjena na turizam i zaštiti okoliša?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Iz priloženog se može vidjeti da je 44,6% ispitanika, odnosno njih 45, odgovorilo kako rijetko razgovaraju s obitelji i poznanicima o negativnom utjecaju klimatskih promjena. 43,6% ispitanika je označilo kako povremeno razgovaraju s obitelji i poznanicima o negativnom

utjecaju klimatskih promjena, 10,9% ispitanika je označilo kako nikada ne razgovaraju s obitelji i poznanicima o negativnom utjecaju klimatskih promjena, a najmanji dio ispitanika, točnije 1%, je označilo kako svaki dan razgovara s obitelji i poznanicima o negativnom utjecaju klimatskih promjena.

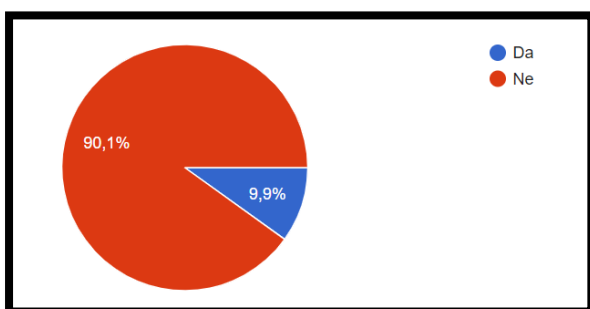

Slika 14: Što možete učiniti na osobnoj razini da se pripremite za rizike povezane s klimatskim promjenama?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na navedeno pitanje ispitanici su imali mogućnost višestrukog odabira. 79,2% ispitanika, odnosno njih 80, je odgovorilo da je najbolje educirati se i informirati o rizicima koje nose klimatske promjene, 51,5% ispitanika je odgovorilo da smanjuju korištenje energije u svojem domu, 5% ispitanika je odgovorilo kako nisu voljni mijenjati svoje navike, 4% ispitanika je odgovorilo kako bi se preselilo u manje izloženo područje.

Jedna osoba je napisala sljedeće “Kina, Indija i Sjedinjene Američke Države uzrokuju 51% od cjelokupnog svjetskog CO2. Ostalih 49% spada na 190 ostalih država svijeta. Po mome mišljenju, čovječanstvo može živjeti kao praljudi u špiljama i to bi imalo minimalan utjecaj na klimu i klimatske promjene, ako i to”.

Slika 15: Jeste li prisustvovali nekom edukativnom ili informativnom skupu o klimatskim promjenama?

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na navedeno pitanje 90,1% ispitanika, točnije njih 91, je odgovorilo da nije prisustvovalo edukativnom ili informativnom skupu o klimatskim promjenama, dok njih 9,9%, odnosno 10 je prisustvovalo.

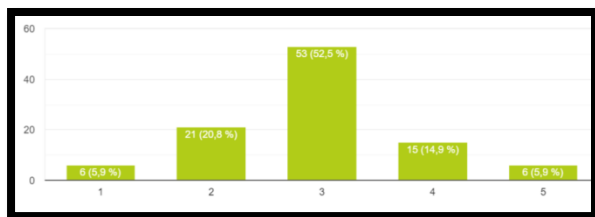
19. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdno, napišite kojem ste skupu prisustvovali.

Od 101 ispitanika koji su ispunili anketu, njih 10 je prisustvovalo edukativnom ili informativnom skupu o klimatskim promjenama. Skupovi na kojima su ispitanici prisustvovali su sljedeći:

- udruga Žmergo – udruga čiji je cilj očuvanje okoliša, zaštita prirodne i kulturne baštine te promocija održivog; skup o klimatskim promjenama
- Post – BudapestRoad – Map – implementacija za klimatske promjene i zdravlje
- Kuće koje štede – više vrijede – energetska održivost kuća
- Dan prozora – ukorak s ekološkim izazovima i inovacijama

20. Tko je organizirao skup?

Na pitanje “Tko je organizirao skup?”, većina ispitanika je odgovorila županija, dok su drugi odgovori bili Regionalni ured Svjetske zdravstvene organizacije za Europu (WHO/EU) i Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost.

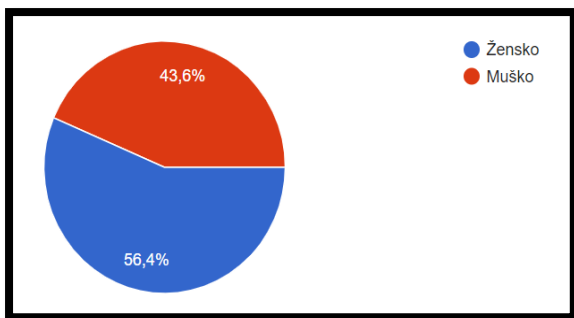

Slika 16: Moj životni stil pridonosi klimatskim promjenama.

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Na navedeno pitanje je korišteno linearno mjerilo od broja 1, koji označava “U potpunosti se ne slažem”, do broja 5, koji označava “U potpunosti se slažem”. Najveći broj ispitanika, njih 52,5%, je odgovorilo kako se niti slažu, a niti ne slažu da njihov stil pridonosi klimatskim promjenama. 5,9% ispitanika je odgovorilo kako se u potpunosti slažu da njihov životni stil pridonosi klimatskim promjenama, a drugi dio 5,9% ispitanika je odgovorilo kako se u potpunosti ne slažu da njihov životni stil pridonosi klimatskim promjenama.

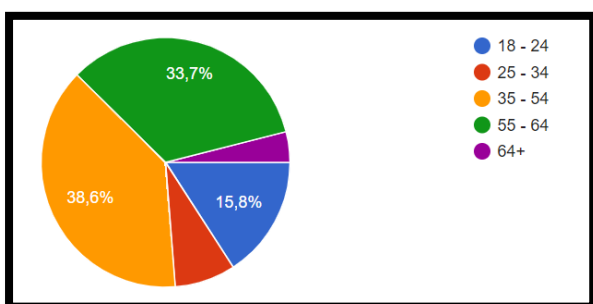
Ovim pitanjem završava se prvi dio anketnog ispitivanja i prelazi se na drugi dio anketnog upitnika, odnosno na demografske podatke.

Slika 17: Spol ispitanika

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Kao što je vidljivo na slici većina ispitanika je ženskog spola i to 56,4%, dok je muških ispitanika 43,6%.

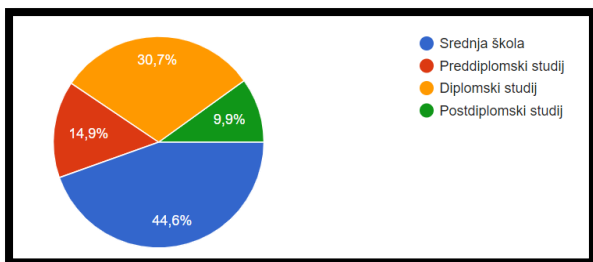
Slika 18: Dob ispitanika

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Prema priloženom prikazana je dobna struktura ispitanika. Ispitivanje je pokazalo da većina ispitanika ima između 35 – 54 godina, njih točnije 38,6%. 33,7% ispitanika ima između 55 – 64 godina, 15,8% ispitanika ima između 18 – 24 godina, 7,9% ispitanika ima između 25 – 34 godina, dok samo 4% ispitanika ima 64+ godina.

Mjesto prebivališta

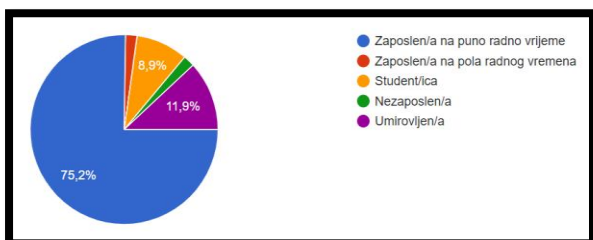
Anketno ispitivanje se odnosilo na cijelu Republiku Hrvatsku. Najveći broj ispitanika, njih točnije 55%, je iz Zagreba. 14% ispitanika je iz Rijeke, 7% ih je iz Koprivnice, 5% ih je iz Samobora, 2% ih je iz Klane, 2% ih je iz Makarske. Drugi ispitanici su s otoka Brača, Omiša, iz Siska, Ivanić Grada, Ogulina, Vodica, sv. Nedjelje, Tuhelja, Strmec Samoborski, Varaždina, Karlovca, Grubina.

Slika 19: Stupanj obrazovanja ispitanika

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

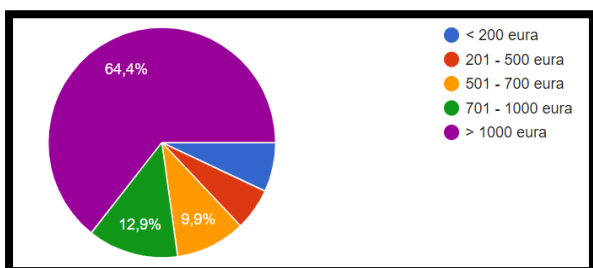
Prema priloženom se može vidjeti kako najveći broj ispitanika ima završenu srednju školu, njih točnije 44,6%, odnosno 45 ispitanika. 30,7% ispitanika, odnosno njih 31, ima završen diplomski studij, odnosno magisterij. 14,9% ispitanika, točnije njih 15, je prvostupnik/prvostupnica. 9,9% ispitanika, točnije njih 10, ima doktorat.

Slika 20: Radni status ispitanika

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Iz priloženog se može vidjeti kako je najveći broj ispitanika, njih 75,2%, zaposleno na puno radno vrijeme. 2% ispitanika je zaposleno na pola radnog vremena, 8,9% ispitanika su studenti i 11,9% ispitanika su umirovljenici.

Slika 21: Mjesečna primanja ispitanika

Izvor: obrada i izrada autorice prema prikupljenim podacima iz anketnog upitnika

Najviše je ispitanika s mjesečnim primanjima većim od 1000 eura i to 64,4% ispitanika, a najmanje je ispitanika s mjesečnim primanjima između 201 – 500 eura i to 5,9% ispitanika. Nadalje, 12,9% ispitanika ima mjesečna primanja između 701 – 1000 eura, 9,9% ispitanika

ima mjesečna primanja između 501 – 700 eura, a 6,9% ispitanika ima mjesečna primanja manja od 200 eura.

Na temelju provedenog istraživanja o klimatskim promjenama i njihovom utjecaju na turizam, da se zaključiti kako je dobar dio ispitanika zapravo informiran o klimatskim promjenama, na koji način one utječu na turizam i njihov život. Vidi se da su osviješteni o problemu današnjice koje je zahvatilo cijeli planet. S druge strane mali postotak ispitanika zapravo klimatske promjene ne smatra većim problemom, u smislu da nemaju dovoljan negativan utjecaj na planet. Hipteze koje su postavljene na početku istraživanja su potvrdile prosječno razumijevanje i znanje ispitanika, što se, kao što je već spomenuto, u budućnosti mora promijeniti i posvetiti veća pažnja na educiranju samog čovječanstva o važnosti klimatskih promjena i njihovom negativnom utjecaju, kako na turizam, tako i na cijeli planet Zemlju.

Zaključak

Pitanje klimatskih promjena te utjecaja istih za život na Zemlji danas je izuzetno važna tema, odnosno tema koja je sveprisutna, a samom problemu negativnih utjecaja klimatskih promjena pridaje se sve više pažnje. No, sve više pažnje pridaje se i utjecaju cjelokpnog čovječanstva na klimu i posljedice učinka upravo čovjeka. Postalo je sve jasnije koliku opasnost za klimu Zemlje predstavljaju fosilna goriva, upotreba plastike, sječa šuma, kao i uništavanje prirodne bioraznolikosti, te koliko je zapravo čovječanstvo zaslužno za sve ove posljedice.

Mjere za ublažavanje i sprečavanje klimatskih promjena su bitna odrednica svih država, kao i jedinica lokalne samouprave, a gledajući iz spektra turizma, odrednica koja vodi prema razvoju i promicanju održivog načina života te i samog turizma. Riječ je u prvom redu o korištenju obnovljivih izvora energije, kao i podizanje energetske učinkovitosti smještajnih kapaciteta i same infrastrukture. Mobilnost turista okreće se oblicima transporta i putovanja koji su ekološki prihvatljivi, te na korištenje vozila koja koriste alternativne vrste goriva. No, ne smije se zaboraviti niti konstantno ulaganje u znanje, te širenje istog uz obaveznu participaciju šire javnosti u radionice i rasprave vezane i za održiv i za klimatski neutralan turizam. Svakako je potrebno povećati ulaganja u detektiranje novih trendova kod današnjih turista, kao što je usmjeravanje na bliža i sigurnija odredišta, organizacija vremenskih kraćih, ali brojnijih putovanja, promicanje interesa za eko i kulturni turizam. Potrebno je i podizanje same ekološke svijesti, te promicanje zdravog, odnosno aktivnog turizma. Naravno sama ponuda takvog turizma mora biti pristupačna u konačnici samom cijenom. Sama priroda, odnosno stavljanje akcenta na prirodne resurse, bitna je odrednica mjera za djelovanje u turizmu jer treba naglasiti kako je riječ o resursu koji je sam po sebi obnovljiv te iskoristiv ne samo jedanput i u jednom obliku. Bitno je da se čovječanstvo educira o tome i da se zapravo potakne održivi i zero waste način života. Premda se živi užurbanim načinom života te je odnos čovječanstva prema prirodi na vrlo niskom nivou, treba naglasiti kako su i minorne promjene ipak dobre i mogu pridonijeti cilju zaštite planeta. U tom kontekstu treba promatrati i daljnji razvoj turizma kroz naraštaje koji slijede.

Literatura

- Amidžić, F.: *Rizici u međunarodnom turizmu*. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A7204/datastream/PDF/view> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Binder, K. A., Rae, B. J.: *Automotive industry*. <https://www.britannica.com/technology/automotive-industry> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Birkland, A. Thomas, Herabat P., Little, G. Richard, Wallace, A. William: *The Impact of the December 2004 Indian Ocean Tsunami on Tourism in Thailand*. https://www.researchgate.net/publication/237970624_The_Impact_of_the_December_2004_Indian_Ocean_Tsunami_on_Tourism_in_Thailand (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Biskup, A. (2010). *Explainer: Global Warming and the Greenhouse Effect*. <https://www.sciencenewsforstudents.org/article/explainer-global-warming-and-greenhouse-effect> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Black, J: *Italy and the Grand Tour*. (New Haven: Yale University Press, 2003),
- Branković, Č.: *Klima i klimatske promjene*. <https://bib.irb.hr/datoteka/696272.brankovic.pdf> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Britannica, The Editors of Encyclopaedia, "Smog": *Encyclopedia Britannica*, (2022). <https://www.britannica.com/science/smog> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Deforestacija – proces ili postupak putem kojeg se na nekom području uklanjaju šume u svrhu dobivanja novih poljoprivrednih i drugih površina
- Dobrota, A. (2019). *Kratka povijest turizma u Hrvatskoj*. <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/povijest-turizma-hrvatska> (pristupljeno 05.05.2024.)
- European History: *Grand Tour*. <https://www.britannica.com/topic/grand-tour> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- European Environment Agency: *Economic Loses from Climate – Related Extremes in Europe*. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/direct-losses-from-weather-disasters-3/assessment-2> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Fact.MR: *Wellness Tourism Market*. <https://www.factmr.com/report/342/wellness-tourism-market> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Faculty of Natural Sciences: *In the Sea of Changes, Guide for Recognition of Newly Arrived Fish and Crustaceans in the Adriatic*.

https://fpz.unipu.hr/download/repository/Guide_for_recognition_of_newly_arrived_fish_and_crustaceans_in_the_Adriatic.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

- Greenwashing – zavaravanje potrošača i javnosti od strane gospodarskog subjekta vezano uz ekološke performace proizvoda ili prikrivanje stvarnih namjera iza prividnih ekoloških napora
- Griffiths, Ralph; Griffiths, G. E.: *Pennant's Tour in Scotland in 1769 TheMonthlyReview, Or, Literary Journal, London, 1772*
- Glossary of Tourism Terms. <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Gössling, S., Scott, D., (2018). *The Decarbonisation Impasse: Global Tourism Leaders' Views On Climate Change Mitigation.* <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669582.2018.1529770> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Guinness World Records: *First Robot – Stuffed Hotel.* <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/397696-first-robot-staffed-hotel> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Gržinić, J.: *Uvod u turizam – povijest, razvoj i perspektive.* <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A3111/datastream/FILE0/view> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Hrvatska enciklopedija: *Turizam.* <https://www.enciklopedija.hr/clanak/turizam> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Ilić, I.: *Croatian Firefighters Struggle to Control Blaze in Split Area.* <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1A21FQ/> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Institut za turizam: *Učinkovitost mjera prilagodbe i ublažavanja utjecaja klimatskih promjena u turizmu (COMMITMENT).* <https://iztzg.hr/hr/projekti/znanstveni-projekti/?tid=258> (Pristupljeno 19.08.2024)
- Joseph, D.: *Fire Destroys Grgich Wines in Croatia.* <https://www.decanter.com/wine-news/fire-destroys-grgich-wines-in-croatia-269297/> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- KPMG, *Climate Changes Your Business. KPMG: Amsterdam, TheNetherlands, (2013).*

- https://www.greenbiz.com/sites/default/files/document/Climatechang_riskreport.pdf
(Pristupljeno 08.05.2024.)
- Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=31884> (Pristupljeno 08.05.2024.)
 - Maignant, G., Staccini, P. (2018): *The Territory as an Issue of Integration into a Process of Optimization*. <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/aalborg-charter> (Pristupljeno 08.05.2024.)
 - Mareković, R: *Tema za i protiv*. <https://odgovorno.hr/napredni-monitoring-okolisa-i-analitika-omoguciti-ce-pametnim-gradovima-kontinuirano-pracenje-vodenih-ekosustava-s-ciljem-informiranog-i-odrzivog-upravljanja-osiguranja-kvalitete-zivota-i-ocuvanja-bi/> (Pristupljeno 08.05.2024.)
 - Medium: *Types of Tourism According to UNWTO*.
<https://medium.com/@mariateresa9399/types-of-tourism-according-to-unwto-601c1fb76695> (Pristupljeno 05.05.2024.)
 - Ministry of Environment and Energy: *Seventh National Communication and Third Biennial Report of the Republic of Croatia Under the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*.
https://unfccc.int/sites/default/files/resource/2671905483_Croatia-NC7-BR3-2-96481035_Croatia-NC7-BR3-27.%20NC%20i%203.%20BR_resubmission_IX_2018_0.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)
 - Ministarstvo turizma i sporta: *Međudnos klime i turizma*.
https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_odrzivi_web/230510-medj_kl.pdf
(Pristupljeno 08.05.2024.)
 - Muić, I. (2018): *Utjecaj sjeverno – atlantske oscilacije i El Niño – južne oscilacije na klimatsku varijabilnost Europe*
 - Narodne Novine (73/17): *Strategija „Nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske.“*
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_73_1772.html (Pristupljeno 08.05.2024.)
 - Narodne novine (46/20): *Strategija „Prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2040. godine s pogledom na 2070. godinu.“* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_46_921.html (Pristupljeno 08.05.2024.)

- Narodne Novine (63/21): *Strategija “Niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu”*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_06_63_1205.html (Pristupljeno 08.05.2024.)
- NSW Government, *Adapt NSW: Causes of Climate Change*. <https://www.climatechange.environment.nsw.gov.au/causes-climate-change> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- OECD/United Nations Environment Programme (2011): *Climate Change and Tourism Policy in OECD Countries*, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing. https://www.mlit.go.jp/kankocho/naratourismstatisticsweek/statistical/pdf/2011_Publication_Climate.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Opatija Riviera: *Istražite ulogu turizma u povijesti Opatije: Villa Angiolina*. <https://www.visitopatija.com/villa-angiolina-p471> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Osborne, J. (2017): *Aalborg 10+, Inspiring Futures*. <https://docplayer.net/30685144-Aalborg-10-inspiring-futures.html> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Pažić, M. (1998.): *Rječnik nazivlja u turizmu*. Zagreb: Informator
- Pelekis, J., Grätz, M., Brnada, I.: *Adaptation to Climate Change in Croatia*. <https://www4.unfccc.int/sites/NAPC/Documents%20NAP/Adaptation%20Strategies%20and%20Plans/Adaptation%20to%20Climate%20Change%20in%20Croatia.pdf> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Qrius: *The Dangers of Relying Too Much On Tourism For GDP*. <https://qrius.com/the-dangers-of-relying-too-much-on-tourism-for-gdp/> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Reimann, L., Vafeidis, T. A., Brown, S., Hinkel, J., Tol, R.: *Mediterranean UNESCO World Heritage at Risk From Coastal Flooding and Erosion due to Sea – Level Rise*. <https://www.nature.com/articles/s41467-018-06645-9> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Republika Hrvatska, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: *Sabor potvrdio Pariški sporazum o klimatskim promjenama*. <https://mingor.gov.hr/vijesti/sabor-potvrdio-pariski-sporazum-o-klimatskim-promjenama-4676/4676> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Republika Hrvatska, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja: *Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2040. godine s pogledom na 2070. godinu*. https://mingo.gov.hr/UserDocsImages/klimatske_aktivnosti/klima/prilagodba/strat_pri_lagodbe_rh_2020.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)

- Ronaghi, M. i Scorsone, E.: *The Impact of COVID – 19 Outbreak On CO2 Emissions in the Ten Countries with the Highest Carbon Dioxide Emissions*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10281825/> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Rosemary: *Authentic Food Quest*. <https://authenticfoodquest.com/best-culinary-destinations-in-the-world/> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Senge, D. (2021): *Chronology of the Interaction Between the Industrial Revolution and Modern Tourism Flows*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1681534> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Shektman, L., Thompson, J. (2022): *NASA Solar System Exploration – Solar System Temperatures*. <https://solarsystem.nasa.gov/resources/681/solar-system-temperatures/> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Singh, P., Wolf, F., Reiser, D., (2021): *Influences of Climate Change on Tourism Development in Small Pacific Island States*. <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/8/4223> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Statista: *Number of International Arrivals in Tourist Accommodation in Croatia from 2006 to 2022 (in millions)*. <https://www.statista.com/statistics/614346/number-international-arrivals-spent-in-accommodation-in-croatia/> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Statista: *Travel, Tourism & Hospitality*. <https://www.statista.com/statistics/1228395/travel-and-tourism-share-of-gdp-in-the-eu-by-country/> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Stuart, S.: *Revolutionising Travel: The Latest Trends in Sustainable Tourism for 2024*. <https://www.hiphotels.com/stories/revolutionising-travel-the-latest-trends-in-sustainable-tourism-for-2024> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Šiling: engleska novčana valuta
- The Participants at the Second European Conference on Sustainable Cities & Towns (1996): *The Lisboa Action Plan: From Charter to Action Plan*. http://www.a21italy.it/wp-content/uploads/2014/04/lisboa_action_plan.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Thomas Cook's History: *The Inventor of Package Holidays*. <https://www.thomascook.com/about-us> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Tornos: *Origin of the Word "Tourism"*. <https://www.tornosnews.gr/en/permalink/13542.html> (Pristupljeno 05.05.2024.)

- Tourism Northern Ireland: *What is MICE?* <https://www.tourismni.com/business-guidance/sector/mice-travel-trade/mice-and-travel-trade-getting-started/what-is-mice/> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Trezner, Ž.: *Odgovorno poduzetništvo u suvremenom turizmu.* https://solin.hr/wp-content/uploads/2019/12/Priru%C4%8Dnik_Odgovorno-poduzetni%C5%A1tvo-u-suvremenom-turizmu.pdf (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Tsvetkov, T: *The Rise of Solo Travel and How to Make Most the of it.* <https://pro.regiondo.com/blog/solo-travel-trend/> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- United Nations Development Programme: *Climate Change and its Impacts on Society and Economy in Croatia.* <https://hdr.undp.org/system/files/documents/nhdr2008encroatia.pdf> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- UNWTO, *Tourism and Culture.* <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Vodič za sindikate: *Prilagodba klimatskim promjenama i svijet rada.* https://www.etuc.org/sites/default/files/page/file/2020-08/ETUC-adaptation-climate-guide_HR.pdf (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Vukonić, B. i Čavlek, N. (2001.): *Rječnik turizma.* Zagreb, Masmedia.
- World Travel and Tourism Council: *Economic Impact Research.* <https://wttc.org/research/economic-impact> (Pristupljeno 05.05.2024.)
- Zakon.hr.: *Strategija „Prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2040. godine s pogledom na 2070. godinu.“* <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=44295> (Pristupljeno 08.05.2024.)
- Županijski zavod za održivi razvoj i prostorno planiranje Rijeka. (2004): *U Smjeru održivosti, priručnik za gradove i općine*

Popis ilustracija

Slika 1: Koliko ste informirani o klimatskim promjenama koje negativno utječu na turizam?	39
Slika 2: Uzrok klimatskih promjena je posljedica ljudske aktivnosti?	41
Slika 3: Koliko ste zabrinuti zbog utjecaja klimatskih promjena na turizam?	41
Slika 4: Koje klimatske promjene smatrate najvećim izazovom za turizam?	42
Slika 5: Mislite li da bi klimatske promjene mogle predstavljati prilike za nove vrste turizma?	42
Slika 6: Biste li bili spremni platiti veću cijenu za ekološki prihvatljive/održive turističke aranžmane?	43
Slika 7: Koliko smatrate da je važno educirati se o utjecaju klimatskih promjena na turizam i njegovoj zaštiti?	44
Slika 8: Koje vrste aktivnosti smatrate najučinkovitijima u podizanju svijesti o klimatskim promjenama?	45
Slika 9: Smatrate li da je Jadransko priobalno područje (uključujući more i otoke) pod utjecajem klimatskih promjena?	45
Slika 10: Smatrate li da će klimatske promjene imati utjecaj na Vaš način života?	46
Slika 11: Jesu li Vam informacije o klimatskim promjenama lako dostupne?	46
Slika 12: Koje izvore informacija o klimatskim promjenama smatrate pouzdanima?	46
Slika 13: Koliko često razgovarate s obitelji i poznanicima o negativnom utjecaju klimatskih promjena na turizam i zaštiti okoliša?	47
Slika 14: Što možete učiniti na osobnoj razini da se pripremite za rizike povezane s klimatskim promjenama?	48
Slika 15: Jeste li prisustvovali nekom edukativnom ili informativnom skupu o klimatskim promjenama?	48
Slika 16: Moj životni stil pridonosi klimatskim promjenama.	49
Slika 17: Spol ispitanika	50
Slika 18: Dob ispitanika	50
Slika 19: Stupanj obrazovanja ispitanika	51
Slika 20: Radni status ispitanika	51
Slika 21: Mjesečna primanja ispitanika	51